

KALOCSA VIZSGÁLAT, 1997

ZÁRÓJELENTÉS

Örkény Antal

1. A Kalocsa-vizsgálat legfontosabb jellemzői

A kalocsai adatfelvétel, melyre 1997. júniusában került sor hármas célt tűzött ki maga elé. Egyrészt önmagában is értelmezhető információkat kívánt gyűjteni a kalocsai felnőtt lakosság táplálkozási szokásairól, egészségi állapotáról, életmódjáról és ezek szociológiai összefüggéseiről. Másrészt összehasonlítást kívánt tenni a hasonló témában, 1997 márciusában lezajlott országos adatfelvétel és a kalocsai minta között. Harmadrészt, idősoros elemzést kívánt nyújtani a mostani adatfelvétel és az 1996-ban Kalocsán és Homokmégyen lefolytatott három adatfelvétel (az életmódra és értékekre vonatkozó ún. health behavior vizsgálat, az egészségi állapot feltérképezését szolgáló ‘screen’ kérdőív és egy egészségi szűrővizsgálat) közötti időszakban lezajlott változásokról.

Az 1997-es egy órás adatfelvétel kérdőívét ennek megfelelően úgy alakítottuk ki, hogy ne csupán a jelenlegi időszakra tudjunk minél részletesebb információkat szerezni, hanem minél több átfedés legyen a különböző vizsgálatok között is.

A mintavétel tekintetében is olyan eljárást kellett találnunk, amely megfelelt a kutatás hármas célkitűzésének. A Kalocsán 1996-ban végzett felmérés 3 különböző kérdőívvel három időpontban egy 1067 elemű mintát eredményezett. E mintát a reprezentativitás biztosítására 3 dimenzió mentén kellett súlyozni. A három dimenzió: a nem, az életkor-csoport és az iskolázottság.

Ebből az 1067 elemű mintából egy 200-as mintát választottunk ki további követéses vizsgálat céljára.¹ Az egyes rétegek képviseleti arányát a súlyozott, tehát reprezentatív minta alapján határoztuk meg. Az egyes rétegekből egyszerre véletlen mintavételi eljárással egy 288 elemű mintát választottunk, majd az egyes rétegeken belül, még egyszer véletlen mintát vettünk, a

¹ A mintaválasztás algoritmus a következő volt: a fent már említett három alapváltozó, a nem, az életkor és iskolázottság mentén rétegeket hoztunk létre. Mind a férfiak, mind a nők esetében ezek a rétegek:

	25 éves és fiatalabbak	26-35 év	36-45 év	46-55 év	56 éves és idősebb
Maximum 8 általános	x	x	x	x	x
Szakkunskáképző	x	x	x	x	x
Középiskola	x	x	x	x	x
Felsőfok	x		x	x	x

pótcímek elkülönítésére. Így egy 204 elemű minta állt elő, amelyet egy 84 elemű pótminta egészít ki. A pótminta minden eleméről megjelöltük, hogy melyik rétegbe tartozó kiesők pótlására használható fel. A kérdezés során az alapmintából és a pótmintából végül 202 válaszadó került ki.

Az 1997-es országos adatokkal való összehasonlítás esetében a pontosabb megfeleltetések érdekében az elemzést kettős bontásban végeztük el. Egyrészt ahol csak lehetőség nyílt rá, a kalocsai méréseket összehasonlítottuk az országos vizsgálat hasonló eredményeivel. Ez azonban természetesen torzít, hiszen nem veszi figyelembe a települések nagysága és jellege miatt az életmódban és a táplálkozásban megmutatkozó jelentős különbségeket.² A torzítások csökkentése érdekében az országos felvétel mintájából filterváltozóval kiszűrtük azokat a városokat, melyek nagyságukra nézve hasonlóak Kalocsához. Mivel a tavaszi országos felvétel mintáját eredendően igen nagyra tervezték (3000 főt kérdeztek meg, országos reprezentatív mintán), ezért a leválogatás eredményeképp még mindig jelentős nagyságú elemszám maradt: összesen 400 fő található olyan, aki tíz- és harmincezer lakosú városban lakik, és akit 1997 tavaszán az országos vizsgálatban megkérdeztek. A megyei bontás mutatja ezeknek a városoknak a területi elhelyezkedését:

---

² Erről lásd a Szívbarát elnevezésű program helyzetfelmérésének zárójelentését, amely 1997 tavaszán készült.

lázat

A 10. 000-30.000 LAKOSÚ VÁROSOK MINTACSOPORTJA, MEGYÉK SZERINT

	Kérdezettek száma	Százalék
BÁCS	36	9.0
BORSOD	30	7.5
CSONGRÁD	24	6.0
FEJÉR	18	4.5
GYŐR	16	4.0
HAJDÚ	36	9.0
HEVES	24	6.0
KOMÁROM	30	7.5
NOGRÁD	12	3.0
PEST	54	13.5
SOMOGY	30	7.5
SZOLNOK	24	6.0
TOLNA	18	4.5
VAS	24	6.0
VESZPRÉM	24	6.0
Összesen	400	100.0

A táplálkozási szokások alapján, a KÉKI által kialakított régiók szerint bontva az így kialakított alminta lényegében követi az országos felvétel arányait.

táblázat

**A 10.000-30.000 LAKOSÚ VÁROSOK MINTACSOPORTJA ÉS A TELJES ORSZÁGOS MINTA,
TÁPLÁLKOZÁSI RÉGIÓK SZERINT**

	Város-filter		Országos
	Kérdezettek száma	Százalék	Százalék
Bp+agglomeráció	30	7.5	24
É-Dunántúl	94	23.5	18
D-Dunántúl	66	16.5	12
ÉK-Magyarország	66	16.5	19
Alföld	144	36.0	27
Alföld	400	100	100

A demográfiai és a szociokulturális dimenziók mentén összehasonlítva az 1997-es a kalocsai minta csak apróbb eltéréseket mutat akár az 1997-es országos, akár a Kalocsa típusú városokra kifilterezett mintákhoz képest.

Az életkor és a nem tekintetében a Kalocsa-mintában több a nő, valamint felülreprezentáltak az 50 és 70 év közötti korosztály tagjai. ezzel szemben nem került a mintába olyan, aki életkorát tekintve 70 év feletti lenne. Mindez azonban nemhogy emelte volna, de inkább csökkentette az átlagéletkort: Kalocsán a megkérdezettek átlagos életkora 43 év volt, szemben az országos 46 évvel, illetve a Kalocsához hasonló városokban mért 45 évvel.

táblázat

A VÁLASZADÓK NEME, SZÁZALÉK

	Kalocsa	Országos	Városok
Férfi	43,1	47,1	49,0
Nő	56,9	52,9	51,0

táblázat

A VÁLASZADÓK RÉTEGZŐDÉSE KORCSOPORTOK SZERINT, SZÁZALÉK

	Kalocsa	Országos	Városok
-30	25.2	24.3	26.8
31-40	18.3	18	19
41-50	18.8	18	17.5
51-60	22.8	16.3	15.5
61-70	14.9	12.3	11.3
71-	-	11.1	10

ábra

A VÁLASZADÓK RÉTEGZŐDÉSE KORCSOPORTOK SZERINT, SZÁZALÉK

A társadalmi státuszindikátorok tekintetében a legnagyobb különbség a befejezett legmagasabb iskolai végzettség megoszlásában mutatkozott. Az országos mintához képest a kalocsai populációban a kérdezettek jóval polarizáltabbak: egyrészt több a 8 általánost vagy annál kevesebbet végzettek aránya, másrészt viszont magasabb a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezők aránya is. Ez utóbbi különösen a Kalocsához hasonló városokkal összehasonlítva tűnik szignifikánsnak.

táblázat

A VÁLASZADÓK LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉGE, SZÁZALÉK

	Kalocsa	Országos	Városok
Nem járt iskolába	-	0,2	-
1-5 osztály	2,0	2,4	3,8
6-7 osztály	4,0	7,5	8,8
8 általános	31,2	23,2	18,5
Összesen	37,2	33,3	31,6
szakmunkásképző	19,8	26,3	30,0
bef. középiskola	25,2	27,6	28,5
bef. főiskola	12,9	8,0	8,0
bef. egyetem	5,0	4,7	2,5

A munkaerő-piaci pozíció tekintetében miközben a főmunkahellyel rendelkezők aránya a három mintában nagyjából megegyezik, addig az inaktívok csoportjában már jelentős eltérések tapasztalhatók: egyrészt Kalocsán az országos mintával és a hasonló városok csoportjával összehasonlítva a munkanélküliek száma jóval alacsonyabb, másrészt viszont megnő a rokkantnyugdíjasok száma. Összességében tehát a munkahellyel nem rendelkezők aránya csak kis eltéréseket mutat, viszont az egyes altípusok előfordulása jelentős szórást mutat.

táblázat

DOLGOZIK-E, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
igen	45,5	45,0	49,9
gyes, gyed	5,4	4,4	5,0
nyugdíjas	24,8	26,2	24,3
rokkant nyugdíjas	10,4	7,5	5,5
munkanélküli	4,0	8,0	7,0
htb.	0,5	1,8	2,0
tanuló	7,9	3,9	4,0
özv. nyugdíjas	-	1,4	0,8
egyéb eltartott	1,5	1,8	1,5

A kalocsai minta foglalkozási szerkezete az egy évvel korábbi helyzethez képest sem változott lényegesen. 1996 és 1997 között némileg növekedett az aktív munkaviszonyban lévők száma, és ezzel párhuzamosan csökkent a munkahellyel nem rendelkezők, különösképp a nyugdíjasok és a rokkantnyugdíjasok száma. A minta foglalkozási jellemzőiben bekövetkezett változások azonban nem szignifikánsak, és minden bizonnyal abból fakadtak, hogy az egy évvel későbbi megkeresés szükségszerű mintaveszteségét olyan pótcímek helyettesítették, amely ezt a csekély változást okozták.

táblázat

KERESŐ VISZONY 1996-BAN ÉS 1997-BEN, A KALOCSAI MINTÁBAN, SZÁZALÉK

	Kereső-e?	
	Kalocsa, 1997	Kalocsa, 1996
igen	49.50	47.80
nem	50.50	52.20

táblázat

FOGLALKOZTATÁSI SZERKEZET 1996-BAN ÉS 1997-BEN, A KALOCSAI MINTÁBAN, SZÁZALÉK

	Kalocsa, 1997	Kalocsa, 1996
Aktív kereső	45.5	47.8
gyes, gyed	5.4	5.5
nyugdíjas	24.8	23.4
Rokkant nyugd.	10.4	7.0
Munkanélküli	4.0	4.5
Háztartásbeli	0.5	-
Tanuló	7.9	9.5
Egyéb eltartott	1.5	2.3

Bár a kalocsai mintanagyság csak nagyon korlátozott lehetőséget nyújt arra, hogy finomabb bontásban is megnézzük a munkajellegpozíció alakulását, mégis érdemes külön megnézni a férfiakat abból a szempontból, hogy munkaerő-piaci helyzetük vajon eltér-e az országos trendektől. Ebből a megfontolásból egy olyan szűkített csoportosítást alakítottunk ki, mely megkülönbözteti a munkahellyel rendelkezőket egyrészt azoktól, akik már elérték a nyugdíjkorhatárt, és így kerültek be a nyugdíjellátás rendszerébe; másrészt azoktól, akik bár munkaképes korúak, de akár mert átmenetileg veszítették el munkahelyüket, akár mert leszázalékolták vagy kényszernyugdíjazták őket, inaktívvá váltak.

Az eredményeinket tekintve egy ilyen bontásban a kalocsai mintán a férfiak körében jelentősen lecsökken a munkahellyel rendelkezők száma. Ez azonban nem a nyugdíjaskorúak emelkedésével magyarázható, hanem egyrészt a legfiatalabb tanulók relatív nagy számával, másrészt pedig azzal, hogy több munkaképeskorú férfi esett ki a munkaerőpiacról.

táblázat

DOLGOZIK-E, FÉRFIAK, SZÁZALÉK

	Kalocsa	Országos	Városok
Aktív	50,6	56,8	62,8
Munkaképeskorú inaktív (munkanélküli, karkedvezményes- vagy rokkantnyugdíjas)	19,5	19,9	17,9
Időskorú nyugdíjas	18,4	23,3	19,4

A munkahellyel rendelkező férfiak és nők körében Kalocsa annyiban tér el az országos trendektől, hogy a magasan kvalifikált és vezető pozíciót betöltő vagy alkalmazott értelmiségnek a száma (24%) jóval meghaladta mind az országos (16%), mind a hasonló népességet számláló egyéb városokét (17%). A hasonló nagyságú városokhoz viszonyítva ugyanakkor feltűnő, hogy jóval kevesebb szakmunkást találtunk Kalocsán.

táblázat

A VÁLASZADÓK FOGLAKOZÁSA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	Országos	Városok
Egyéni gazda	-	1,2	1,9
Kisiparos., kereskedő	5,0	5,5	6,0
Vállalkozó, szabadfogl. ért.	1,1	1,6	1,4
Vállalkozó, szabadfogl. szell.	1,7	1,6	0,5
Közvetlen termelésirányító	1,7	2,7	2,2
Szakmunkás	24,9	24,4	30,7
Betanított munkás	18,8	22,7	17,8
Segédmunkás	8,3	9,8	9,9
Felső vezető	3,3	1,7	1,1
Közép vezető	7,7	5,1	6,6
Alsó vezető	2,2	1,8	1,4
Beosztott dipl. szell.	10,5	7,6	7,4
Beosztott éretts. szell.	11,6	11,0	9,9
Beosztott nem éretts. szell.	3,3	3,4	3,3

A családi állapot tekintetében Kalocsán a mintában jóval több egyedülélő nőtlen vagy hajadon található, mint az országos mintapopulációban vagy a hasonló nagyságú városok esetében. Hasonlóképp magasabb Kalocsán az elvált, egyedül élők száma is. Mindez azonban nem növeli meg az egyszemélyes háztartások számát (9%). Sőt ezek aránya kisebb, mint az országos felmérés során kapott mérték (13%). Ez feltehetően abból fakad, hogy több olyan fiatal, egyedülélő, foglalkozását tekintve tanuló került a mintánkban, akik még nem kezdtek önálló életet, és szüleikkel vagy más rokonnal laknak együtt.

táblázat

A VÁLASZADÓK CSALÁDI ÁLLAPOTA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
nőtlen, hajadon	19,3	16,5	17,0
házas, egyedül él	2,5	2,0	1,0
elvált, egyedül él	11,4	6,5	5,8
özvegy, egyedül él	3,5	10,8	14,0
élettárssal él	0,5	1,7	1,8
házastárssal él	60,4	59,0	56,8
házas, élettárssal él	2,0	1,4	1,5
elvált, élettárssal él	0,5	1,4	1,8
özvegy, élettárssal él	-	0,6	0,5

táblázat

A CSALÁDOK SZERKEZETE, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
egyedül élők	9,9	13,0	13,5
házaspár	19,8	21,3	16,0
házaspár+gyerek	50,0	43,9	49,2
egyedül álló szülő+gyerek	9,9	8,4	10,0
nagyszülő+unoka	0,5	0,9	1,0
nagyszülő+szülő+gyerek	3,0	7,4	5,3
egyéb összetétel	6,9	5,1	5,0

Mind az országos, mind pedig a kalocsai vizsgálatok során rákérdeztünk arra, hogy az embereknek mennyi a havi nettó jövedelme, mennyi a család havi összjövedelme, és ebből mennyit költenek élelmiszervásárlásra. Természetesen, mint minden jövedelmet firtató kérdés a szociológiában, az így kapott adatok abszolút értékben nagyon megbízhatatlanok. Ugyanakkor vélelmezhető, hogy az emberek mégsem hasraütésszerűen válaszolnak az ilyen típusú kérdésekre, és különösen a jövedelemarányokat és a kiadások arányait tekintve az adatok tartalmazznak használható információkat.

Feltételezésünket igazolni látszanak az eredményeink is: az 1997-re vonatkozó

élelmiszerkiadások arányai meglepően hasonló, átlagosan 50 százalékos értéket mutatnak Kalocsán, mint az ország más területein.

táblázat

A JÖVEDELEM ÉS AZ ÉLELMISZERKÖLTÉS ARÁNYÁRA VONATKOZÓ ADATOK, ÁTLAG

	Kalocsa	országos	városok
kérdezett nettó jövedelme/ Ft	csak rangsort kérdeztünk	21,500	21,000
családi nettó jövedelem/ Ft	csak rangsort kérdeztünk	45,400	44,700
mennyit költenek élelmiszerre %	50	49	47

Az élelmiszerkiadások aránya a jövedelemhez viszonyítva természetesen státuszfüggő: minél magasabb valakinek a társadalmi státusza, annál kevésbé terheli a család összköltségét az élelmiszerek mindennapi beszerzése, és fordítva. Eredményeink ugyanakkor arra is felhívják a figyelmet, hogy az élelmiszerköltségek szubjektív megítélésének a súlya a különböző foglalkoztatási és foglalkozási kategóriákban egy viszonylag szűk sávban, a 40 és 60 százalék között mozog. A kalocsai vizsgálat során az eredmények azt mutatták, hogy a munkaképes korú és munkahellyel rendelkező megkérdezettek valamivel kisebbnek látják ezeket a kiadásokat, és különösen az olyan foglalkozások esetében alacsony az index értéke, mint a felsővezetők, a kisiparosok és vállalkozók, valamint az értelmiségi foglalkozást űzők körében. Ezzel szemben a nyugdíjasok és a rosszabbul fizető fizikai munkakörben dolgozók és az alsóvezetők a kiadásokat nagyra látják.

táblázat

AZ ÉLELMISZERRE KÖLTÖTT PÉNZ ARÁNYA ASZERINT, HOGY DOLGOZIK-E

	Kalocsa	országos	városok
igen	48	45.32	43.75
gyes,gyed	49	48.83	43.36
Nyugdíjas	52	50.42	52.49
Rokkantnyugdíjas	51	56.76	45.34
Munkanélküli	46	57.83	51.81
Háztartásbeli	50	64.45	67.67
Tanuló	53	44.64	41.39
egyéb eltartott	55	70.82	61.20

táblázat

AZ ÉLELMISZERRE KÖLTÖTT PÉNZ ARÁNYA A KÉRDEZETT FOGLALKOZÁSA SZERINT

	kiadások aránya
betanított munkás	60
segédmunkás	55
közvetlen termelésirányító	53
alsó vezető	53
vállalkozó, szabadfoglalkozású értelmiségi.	50
szakmunkás	48
beosztott diplomás szellemi.	48
közép vezető	47
beosztott nem érettségizett szellemi.	47
kisiparos, kereskedő	44
beosztott érettségizett szellemi	43
vállalk, szabadfoglalkozású szellemi	38
felső vezető	38

2. A táplálkozási szokások alakulása Kalocsán 1996 és 1997 között, az országos adatokkal összehasonlítva

A kalocsai vizsgálat során megpróbáltuk rekonstruálni a háztartások élelmiszerfogyasztását. Az emberek táplálkozási szokásait vizsgáló empirikus szociológiai kutatásokban ez mindig az egyik legnehezebb feladat, és számos módszertani problémát vet fel, amelyekre már előzetesen fel kell hívunk a figyelmet. Egyrészt, mivel az élelmiszerek jelentős részének az ára szezonálisan - de akár hetenként is - jelentős mértékben ingadozik, és mivel az élelmiszerfogyasztás nagyon erősen függ az árkérdésektől, minden összehasonlítás igen nagy nehézségekbe ütközik. Másrészt szinte lehetetlen elvárás a kutató részéről, hogy pontos mennyiségi adatokat kapjon a megkérdezettektől például arról, hogy mit és mennyit vásároltak és

fogyasztottak egy bizonyos időszakban. Az emberek nem emlékeznek pontosan és nem is tartják számon ezeket a dolgokat.

Áthidaló megoldásként mind az országos felmérés során, mind pedig Kalocsán egy olyan módszert alkalmaztunk, hogy megkérdeztük a válaszadóktól, milyen gyakran (naponta, hetente vagy ritkábban, esetleg soha nem) fogyasztotta az általunk felsorolt élelmiszereket. Kalocsán külön megkérdeztük azt is, hogy az évszaktól függően ez miként változik. Így amikor összehasonlítjuk az országos és a kalocsai eredményeket, mivel az országos adatfelvételre márciusban került sor, a kalocsai adatokból azokat a válaszokat használtuk fel az összehasonlítás céljára, melyek egy téli állapotra kérdeztek rá.

A különféle élelmiszerek szükségképpen váltakoznak aszerint, hogy egyeseket nagy valószínűséggel naponta fogyasztják (például a tejet és a tejtermékeket, felvágottakat, gyümölcsféléseket), más élelmiszerek esetében viszont inkább csak heti rendszerességről beszélhetünk (például a húsfélésegek). A következőkben két külön táblázatban mutatjuk be a napi és a heti összevont fogyasztást tükröző eredményeinket.

táblázat

FOGYASZTÁSI ADATOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA: NAPONTA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
sertéshús	7,9	8,1	8,8
marhahús	1,0	0,7	0,3
baromfi	9,4	8,1	6,8
hal	3,0	1,4	1,3
szalonna, tepertő	5,0	5,9	6,8
kolbász, szalámi	15,8	15,4	19,8
felvágottak	16,8	25,7	25,5
sajt, túró	24,8	19,7	20,0
tej, tejtermék	55,9	54,9	59,5
vaj	6,9	13,7	15,8
margarin	46,5	54,7	58,7
tojás	26,2	19,9	20,5
burgonya	53,0	39,3	44,6

friss hazai gyümölcs	20,8	43,9	41,3
friss déli gyümölcs	16,3	12,5	14,8
friss zöldség	24,8	29,0	29,5
hüvelyesek	17,8	3,0	3,8
édesség, sütemény	12,9	16,9	17,0

táblázat

FOGYASZTÁSI ADATOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA: NAPONTA VAGY HETENTE, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
sertéshús	74,2	72,0	77,6
marhahús	18,8	17,0	18,3
baromfi	92,6	81,6	84,6
hal	20,3	17,6	16,8
szalonna, tepertő	34,2	36,5	40,6
kolbász, szalámi	66,8	58,6	64,3
felvágottak	66,8	65,4	66,5
sajt, túró	63,4	66,3	65,0
tej, tejtermék	87,1	74,9	76,8
vaj	13,3	30,0	34,1
margarin	83,1	76,2	78,5
tojás	63,6	77,3	81,3
burgonya	99,5	96,4	97,0
friss hazai gyümölcs	53,5	79,9	82,1
friss déli gyümölcs	50,0	51,7	50,3
friss zöldség	54,5	76,0	79,3
hüvelyesek	75,7	64,2	63,1
édesség, sütemény	53,5	60,4	67,8

A kalocsai vizsgálat fogyasztási adatai azt mutatják, hogy összehasonlítva az országos eredményekkel jóval többen esznek Kalocsán rendszeresen krumplit, hüvelyeseket és egészségesebb húsféléseket (halat és baromfit). Emellett azonban a heti étrendben az országos átlagnál jóval többet szerepel a szalonna és a nehéz kolbász, valamint a szalámi is.

Ezzel szemben kevesebb süteményt és édességet, valamint vajat esznek Kalocsán, miközben az egészségesebb növényi eredetű margarin fogyasztása az országos átlaghoz képest magasabb.

A friss zöldség és a hazai gyümölcs mutatója jóval alatta marad az országosan mért eredményeknek, de ebben valószínűleg az is szerepet játszik, hogy a szezonális különbségeket az összehasonlításban nem tudtuk teljes mértékben kontrolálni.

A Kalocsa-vizsgálatban felsorolt élelmiszerek listája bővebb volt, mint az országos vizsgálaté. Ennek alapján akár évszakok szerint is megnézhetjük, vajon milyen heti vagy napi fogyasztásról számolnak be a válaszadók. Ha arra keressük a választ, hogy napi vagy heti rendszerességgel hányan hányféle húsfajtát esznek, az eredmények azt mutatják, hogy napi rendszerességgel alig több mint a megkérdezettek 10 százaléka eszik húst. A hús sokkal inkább a heti étrend része, semmint a napi táplálkozása. Ugyanakkor mindössze a megkérdezettek 1-2 százaléka nem eszik semmiféle húst hetente. Szezonálisan ebben gyakorlatilag nincs különbség.

táblázat

**HÚSFOGYASZTÁSI ADATOK ÖSSZEHASONLÍTÁSA, AZ EMLÍTÉSEK SZÁMÁNAK ARÁNYÁBAN:
NAPONTA VAGY HETENTE, SZÁZALÉK**

	naponta hús, télen	naponta hús, nyáron	hetente hús, télen	hetente hús, nyáron
.00	86.6	88.1	1.5	2.0
1.00	6.9	5.0	16.8	19.8
2.00	3.5	4.5	44.1	44.1
3.00	.5	.5	19.8	18.8
4.00	1.5	1.0	9.9	8.9
5.00	1.0	1.0	4.5	3.0
6.00			3.0	3.0
7.00			.5	.5

Heti rendszerességgel a válaszadók közel egyötöde csak egyfajta húsfajtát említ, de az emberek majdnem fele legalább kétfajta húst eszik, sőt egy további harmaduk még több fajtát. A legtipikusabb és legelterjedtebb húsfaja a baromfihús: azok közül, akik csak egy húsfajtaról számolnak be, 77 százalék ilyen húst említ, akik pedig kettőt, 93 százalék legalább egyszer választja a csirkét. A sertéshús csak mint második választás jellemzi a válaszadókat Kalocsán. Ugyancsak reménykeltő, hogy Kalocsán az országos átlag felett esznek az emberek halat: a téli szezonban a válaszadók 20, nyáron pedig 22 százaléka említette, hogy heti rendszerességgel fogyaszt édesvízi halat. Ezzel szemben a tengeri hal mindössze az emberek 4-5 százalékának az

étrendjében szerepel.

Ugyancsak nincs lényeges szezonális különbség a különféle felvágottak fogyasztásában. A többségnek ez is inkább csak a heti étrendjében szerepel, de akkor közel egyforma arányban fogyasztanak könnyebb és egészségesebb fajtákat (párizsit és virslit), illetve nehéz és zsíros húskészítményeket (például kolbászt). Ugyanakkor továbbra is az emberek jelentős részének heti étele a szalonna.

táblázat

A FELVÁGOTTAK FOGYASZTÁSA TÉLEN ÉS NYÁRON, AZ EMLÍTÉSEK SZÁZALÉKÁBAN: NAPONTA ÉS HETENTE

	napont a télen	hetente télien	összesen	napont a nyáron	hetente nyáron	összesen
szalonna	5	29	34	5	22	27
kolbász	16	51	67	13	48	61
virslit, párizsi	17	50	67	18	51	69
húskonzerv	6	24	30	6	24	30

Tejet a válaszadók 80 százaléka fogyaszt hetente legalább egyszer, de közülük csak 56 százalék iszik naponta. A sajt fogyasztásban azonban már a fogyasztás jóval alacsonyabb: mindössze az embereknek valamivel több, mint 60 százaléka eszik legalább hetente valamilyen sajtfeleséget, és mindössze 25 százalék mondja azt, hogy naponta fogyaszt sajtot.

táblázat

TEJ ÉS TEJTERMÉKEK FOGYASZTÁSA TÉLEN ÉS NYÁRON, AZ EMLÍTÉSEK SZÁZALÉKÁBAN: NAPONTA ÉS HETENTE

	naponta télien	hetente télien	összesen	naponta nyáron	hetente nyáron	összesen
sajt	25	39	64	24	38	62
tej	56	31	87	56	32	88

A korszerű táplálkozás talán legkardinálisabb kérdése az, hogy vajon a háztartások milyen zsiradékokat használnak a főzéshez, illetve az étkezésekhez. Kalocsán a listán négyféle típust is felsoroltunk, és azt néztük, vajon ezek mennyire jellemzik a megkérdezettek táplálkozását.

táblázat

A NÖVÉNYI ÉS ÁLLATI EREDETŰ ZSÍRFÉLESÉGEK FOGYASZTÁSA TÉLEN ÉS NYÁRON, AZ EMLÍTÉSEK SZÁZALÉKÁBAN: NAPONTA ÉS HETENTE

	naponta télien	hetente télien	összesen	naponta nyáron	hetente nyáron	összesen
növényi olaj	50	27	77	50	27	77
teavaj	7	6	13	7	6	13
margarin	47	37	84	47	37	84
sertészsír	21	21	42	22	19	41

Az eredmények azt mutatják, hogy az egészségtelenebb vajkészítményeket szinte mindenkinél felváltották a korszerűbb növényi eredetű margarinfélék fogyasztása: naponta minden második ember használ margarint, heti rendszerességgel pedig több, mint 80 százalék. Ugyanakkor a növényi olaj és a sertészsír sok esetben egyszerre jellemzi az emberek étkezését: a heti fogyasztást alapul véve miközben az emberek 53 százaléka mondja azt, hogy csak növényi eredetű olajat használ, addig 16 százalék csak sertészsírt, 24 százalék pedig mindkettőt választja.

A napi étrendben a krumpli és a tészta a leggyakoribb meleg étel: évszaktól függetlenül a válaszadók fele fogyaszt naponta krumplit és egy negyedük említi a tojásos tésztaféleségeket. A rizs csak heti rendszerességgel kerül az asztalra, és akkor is csak a válaszadók 63-64 százalékánál.

táblázat

KRUMPLI ÉS RIZS FOGYASZTÁSA TÉLEN ÉS NYÁRON, AZ EMLÍTÉSEK SZÁZALÉKÁBAN: NAPONTA ÉS HETENTE

	naponta télien	hetente télien	összesen	naponta nyáron	hetente nyáron	összesen
krumpli	53	47	100	52	48	100
rizs	9	55	64	10	53	63
tojásos tészta	24	62	86	23	62	85

Az országos vizsgálat eredményeiből tudjuk, hogy az emberek számára az egészséges táplálkozás talán legfontosabb szempontja ma az, mennyi friss zöldséget és gyümölcsöt tudnak fogyasztani. Ugyanakkor az anyagi korlátok következtében éppen a zöldség- és gyümölcsfogyasztás az egyik legrugalmasabb része a mindennapi fogyasztásuknak: miközben

táplálkozásunk általános színvonala alapvetően az árak és a háztartásokban rendelkezésre álló anyagi forrásoknak az egyensúlyától függ, számos élelmiszer esetében a fogyasztás nem váltható ki költségkímélő fajtákkal. Ezzel szemben, ha a háztartások anyagi megszorításokra kényszerülnek, elsőnek talán éppen a zöldség- és gyümölcsfogyasztás területén csökkentik a fogyasztásukat. Ez különösen jól megmutatkozik a zöldség- és gyümölcsfogyasztás erős szezonális ingadozásában: szemben a nyári időszakokkal télen a háztartások 72 százaléka napi szinten, sőt 29 százaléka heti szinten képtelen arra Kalocsán, hogy akár friss zöldséget akár gyümölcsöt vegyen.

táblázat

GYÜMÖLCS ÉS ZÖLDSÉG FOGYASZTÁSA TÉLEN ÉS NYÁRON, AZ EMLÍTÉSEK SZÁZALÉKÁBAN: NAPONTA ÉS HETENTE

	naponta télen	hetente télen	összesen	naponta nyáron	hetente nyáron	összesen
friss hazai gyümölcs	21	33	54	65	25	90
friss déli gyümölcs	16	34	50	8	19	27
friss zöldség	25	30	55	69	26	95

A téli időszakban a hazai gyümölcsök, a déli gyümölcsök, illetve a friss zöldségek előfordulása lényegében azonos: a válaszadók fele mondja azt, hogy heti rendszerességgel fogyasztja ezeket. Ezzel szemben nyáron - a hagyományos fogyasztási mintákat követve - a déli gyümölcs gyakorlatilag kiszorul a háztartások mindennapi étrendjéből, és a szezonális hazai gyümölcsök dominálják fogyasztásunkat. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy Kalocsán az emberek egy negyede nyáron sem eszik rendszeresen friss hazai zöldséget és gyümölcsöt.

Mivel a kalocsai vizsgálat arra is lehetőséget nyújt, hogy egy éves időintervallumban ellenőrizze ugyanazon megkérdezettek fogyasztási magatartását (ahogy arról a megkérdezettek beszámolnak), több szempontból, így például a zöldség- és gyümölcsfogyasztás terén érdekes változások figyelhetők meg. Bár a két eltérő évben a kérdések megfogalmazása részben változott (szemben 1997-tel, amikor négy kategóriával jelöltük az idődimenziót, 1996-ban a pontos napi rendszeresség is szerepelt a kérdésben), összehasonlásokkal a két kérdéscsoport mérési szintje megfeleltethető volt egymásnak.

Az eredmények azt mutatják, hogy a nyári zöldség- és gyümölcsfogyasztás heti mértéke az

eltelt egy év alatt növekedett Kalocsán. Ezzel ugyanakkor ellentmondani látszik az a tendencia, hogy főképp a zöldség, de a gyümölcs esetében is, a téli fogyasztás mértéke jelentős mértékben csökken. A változások összességében azonban inkább negatívak, semmint pozitívak.

A korszerűbb táplálkozáskultúra irányába mutató változás sokkal inkább a húsfogyasztásban mutatható ki: növekedett a könnyebb csirkehús és az egészségesebb hal fogyasztása, a feldolgozott húsfajták közül pedig a szalonna fogyasztása jelentősen csökkent, miközben a párizsi és a virslifogyasztás nőtt.

táblázat

FOGYASZTÁSI ADATOK, KALOCSÁN 1996-BAN ÉS 1997-BEN, NYÁRI FOGYASZTÁST VÉVE ALAPUL

	1997	1997	1996	1996
	hetente	naponta	hetente	naponta
sertéshús	62.40	6.90	64.4	1.5
marhahús	16.80	1.00	19.3	-
csirkehús, pulykahús	83.20	8.40	79.7	-
borjúhús	2.50	0.00	2.5	-
édesvízi hal	18.80	3.50	16.3	.5
szalonna, tepertő	22.30	4.50	31.2	2.5
sajt	38.10%	24.30	51.0	11.9
virslí, párizsi	50.50	17.80	52.0	11.9
kolbász, szalámi	48.00	13.40	58.9	5.9
tojásos száraztészta	62.70	23.40	86.6	1.0
télen: friss hazai gyümölcs	32.70	20.80	54.5	21.8
friss hazai gyümölcs	24.80	65.30	39.1	52.0
télen: friss zöldség	29.70	24.80	80.7	5.4
friss zöldség	26.20	69.30	77.7	11.4
szénsavas üdítő	16.80	14.40	23.8	14.4

A kalocsai vizsgálat során nyitott kérdés formájában arra is rákérdeztünk, hogy melyek azok a zöldségfélések, amit a kérdezettek a leggyakrabban fogyasztanak. Az eredmények azt mutatják, hogy az emberek fogyasztását mindmáig alapvetően a hagyományos fajták dominálják. A leggyakrabban említett zöldség a sárgarépa, a zöldborsó és a káposzta, de sokan zöldségnek

tartják a krumplit is! Szinte alig vagy egyáltalán nem fordultak elő az említések között olyan új zöldségfélések, melyek az utóbbi évtizedekben jelentek meg a magyar piacon.

táblázat

ZÖLDSÉG EMLÍTÉSE, SZÁZALÉK

	említések százaléka
sárgarépa	73
zöldborsó	63
káposzta	50
burgonya	37
paprika	32
paradicsom	31
zöldbab	26
karalábé	21
uborka	21
karfiol	19
bab	17
tök	17
zöldsaláta	14

Sokkal differenciáltabb zöldségfogyasztási adatokat kaptunk akkor, amikor zárt kérdés formájában soroltunk fel tíz zöldségfélést, és azt kérdeztük a válaszadóktól, hogy milyen rendszerességgel fogyasztják őket télen, illetve nyáron. Ha a gyakran előfordul és a ritkán előfordul válaszalternatívákat összevonjuk, egy viszonylag választékdús zöldségfogyasztás struktúrája mutatkozik meg. Bár ebben az esetben is a káposzta volt az, amelyik évszaktól függetlenül az emberek többségének az étrendjében a legtöbbször szerepel, mellette azonban megjelenik a gomba, valamint az emberek felénél a kelbimbó. Nyaranta jellegzetes zöldségfélések a patison és a cukkini is (sőt a válaszadók egy harmada mondja azt, hogy padlizsánt is fogyaszt), míg télen sokan fogyasztják a céklát és a sütőtököt.

táblázat

ZÖLDSÉG EMLÍTÉSE, SZÁZALÉK

	télen	nyáron
káposzta	95.0	95.5
gomba	80.2	81.7
patiszon	36.6	65.8
kelbimbó	59.4	55.9
cukkini	24.8	47.5
cékla	78.2	40.6
padlizsán	18.3	33.2
broccoli	16.3	21.3
sütőtök	67.3	16.8
rebarbara	7.4	11.4

Úgy tűnik, a zöldség és a gyümölcs fogyasztása Kalocsán is az egyik legérzékenyebb aspektusa a hétköznapi táplálkozásnak. Amikor az emberektől azt kértük, hogy nevezzék meg azt a három ételféleséget, amelyből a leginkább vásárolnának, ha több pénzük lenne, közel minden negyedik válaszadó említette a déli gyümölcsöt, a friss gyümölcsöt és a zöldséget. A zöldség esetében ez jóval, a hazai friss gyümölcs esetében pedig mérsékelten felette volt az országos mintán mért előfordulásoknak. (Meglepő módon a déli gyümölcs esetében a kalocsaiak kevésbé számolnak be hiányérzetről.) A legnagyobb különbségek azonban nem is itt, hanem a halak és a sajtféleségek esetében mutatkoztak: a kalocsai minta 39 százaléka enne több halat, 43 százaléka pedig több sajtot, ha anyagi forrásai ezt lehetővé tennék!

táblázat

TÖBB PÉNZE LENNE, TÖBBET VENNE, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
zöldség	22,8	13,0	13,3
gyümölcs	24,8	22,6	25,1
déli gyümölcs	25,2	36,3	38,3
hal	39,1	23,9	25,3
sajt	43,1	32,7	31,5

csirkehús	14,9	15,1	14,0
marhahús	9,4	15,7	15,0
sertéshús	8,4	11,7	11,8

A zöldségfélések fontossága abban is megmutatkozik, hogy Kalocsán az országos arányoknál jóval magasabb százalékban mondják azt az emberek, hogy hús mellé köretnek zöldséget esznek. Természetesen, mint mindenütt, a krumpli jelenti a legelterjedtebb köretet, de mind a tésztafélések, mind pedig a zöldköreték jelentős súllyal szerepelnek a mindennapi asztalon. Ezzel szemben - miként az a fogyasztási adatoknál korábban kiderült - Kalocsán a rizs nem tartozik az igazán népszerű ételek közé.

táblázat

KÖRET: MIT ESZIK LEGGYAKRABBAN, AZ ELSŐ KÉT HELYEN TÖRTÉNT EMLÍTÉSEK SZÁZALÉKA

	Kalocsa	országos	városok
krumpli	91.6	89.3	89.9
rizs	40.6	52.8	55.9
tészta	34.9	36.4	34.6
zöldségfélék	33.2	21.2	17.4

Összességében az étrend összeállításának különféle tényezői hasonló fontossági sorrendet mutatnak Kalocsán is, mint ahogy az ország egész területén. Az összehasonlítást megnehezíti, hogy bár mindkét esetben azt kértük a válaszadóktól, hogy tegyék rangsorba az egyes tényezőket, Kalocsa esetében a lista kibővült egy új szemponttal, nevezetesen, hogy az ételek jóízűek legyenek. Ennek ellenére az említések arányának emelkedő rangsora összemérhető egymással.

Az első helyen legtöbbször minden mintánál az a szempont szerepelt, hogy az ételnek jóízűnek kell lennie, legkevésbé pedig a megszokás mutatkozik döntő tényezőnek, amikor az emberek összeállítják étrendjüket. Kalocsa azonban két szempontból jelentősen különbözik az országos arányoktól: egyrészt többen mondják legfontosabbnak az ártényezőt (20 százalék), mint máshol az országban, és ami még fontosabb, messze az országos értékek felett választják az emberek az egészséges és korszerű táplálkozás szempontját az élelmiszerek kiválasztásánál.

táblázat

ÉTREND ÖSSZEÁLLÍTÁSÁNAK FONTOSSÁGI SORRENDJE, AZ ELSŐ HELYEN TÖRTÉNT EMLÍTÉSEK SZÁZALÉKA

	Kalocsa	országos	városok
jóízű legyen	36,4	42,8	33,2
laktató legyen	17,9	22,1	29,4
olcsó legyen	20,3	18,7	21,5
egészséges/korszerű legyen	12,6	6,4	5,7
gyorsan elkészíthető legyen	7,1	9,6	10,8
megszokott legyen	2,5	3,4	2,0
új íz legyen	3,0	-	-

Sőt, ha az első és második helyen történő említéseket összevonjuk, az előbbi különbségek még erősebbnek mutatkoznak: Kalocsán, szemben az országos átlaggal, minden harmadik válaszadó említi az egészséges és korszerű konyha fontosságát, többen, mint azt, hogy az ételnek olcsónak kell lennie. Ez igen jelentős eredmény, különösen ha figyelembe vesszük, hogy az országos mintán az emberek számára még a gyors elkészíthetőség is fontosabbnak mutatkozott, mint a korszerűség szempontja. Míg az országos mintán az egészséges táplálkozás szempontja csak az ötödik helyet foglalta el a rangsorban, addig Kalocsán már a harmadik helyre jön föl.

táblázat

AZ ÉTREND ÖSSZEÁLLÍTÁSÁNAK FONTOSSÁGI SORRENDJE, AZ ELSŐ ÉS MÁSODIK HELYEN TÖRTÉNT EMLÍTÉSEK EGYÜTTES SZÁZALÉKA

	Kalocsa	országos	városok
jóízű legyen	66,7	68,5	62,3
laktató legyen	41,4	53,1	60,3
egészséges/korszerű legyen	35,8	15,2	11,4
olcsó legyen	33,5	37,8	40,2
gyorsan elkészíthető legyen	14,2	20,2	22,4

új íz legyen	5,5	-	-
megszokott legyen	3,0	8,7	6,9

táblázat

AZ ÉTREND ÖSSZEÁLLÍTÁSÁNAK FONTOSSÁGI SORRENDJE, AZ EMLÍTÉSEK ÁTLAGOS POZÍCIÓJA A RANGSORBAN

	Kalocsa (1-7)	országos (1-6)	városok (1-6)
jóízű legyen	2,13	2,03	2,26
laktató legyen	3,23	2,73	2,52
egészséges legyen	3,37	4,37	4,60
olcsó legyen	3,58	3,12	2,94
gyorsan elkészíthető legyen	4,40	4,05	3,89
megszokott legyen	5,54	4,54	4,62
új íz legyen	5,68	-	-

Mindkét 1997-es kutatásunk talán egyik legfontosabb kérdéscsoportja az volt, hogy vajon hogyan látják az emberek, változtattak-e táplálkozási szokásaikon az elmúlt időszakban. Az első blokk négy területen kérdezett rá az esetleges változtatásokra: a sóhasználat, a zsírfogyasztás, valamint a zöldség- és gyümölcsfogyasztás területén.

Kalocsa két szempontból is eltér az országos megoszlásoktól: egyrészt jelentősebb arányban mondják azt Kalocsán, hogy a zöldség- és gyümölcsfogyasztásuk eltér a korábbi időszakétól, másrészt - s talán itt a különbségek még jelentősebbek -tíz százalékkal többen tartják úgy, hogy csökkentették a ételekhez felhasznált és hozzá tett só mennyiségét.

táblázat

VÁLTOZTATOTT A SZOKÁSAIN, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
só fogyasztási szokásain	26,7	16,6	15,5
zsír fogyasztási szokásain	27,2	26,9	26,6
zöldség fogyasztási szokásain	21,8	15,4	10,8

gyümölcs fogyasztási szokásain	19,3	17,4	14,3
a változtatók aránya	45	42	40

A kalocsai vizsgálat során arra is rákérdeztünk, hogy a változások mit takarnak. Mind a négy területen a többség (77-80 százalék) pozitív irányú változásokról számolt be: a zsír- és sófogyasztás esetükben csökkent, míg a zöldség- és gyümölcsfogyasztás növekedett. Csupán csak ez utóbbi esetében talákoztunk negatív példákkal, de ez is csak a válaszadók egy ötödét jellemezték.

táblázat

VÁLTOZÁSOK TERMÉSZETE, SZÁZALÉK

	Kevesebbet fogyaszt	többet fogyaszt	más fajtát fogyaszt	egyáltalán nem fogyaszt
a só fogyasztásban:	80	7	11	2
a zsír fogyasztásban	77	8	13	2
a zöldség fogyasztásban	19	81	-	-
a gyümölcs fogyasztásban	21	77	-	2

Összességében Kalocsán a megkérdezettek 45 százaléka változtatott valamit az étkezési szokásain az elmúlt időszakban, s közülük 31 százalék legalább két területen is beszámolt valamiféle változásról.

táblázat

VÁLTOZÁSOK SZÁMA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
.00	54.5	58.0	60.0
1.00	14.9	20.0	20.5
2.00	16.3	13.0	14.3
3.00	9.9	5.8	3.0
4.00	4.5	3.2	2.3

Egy másik kérdéscsoportban a kérdezett és a családja főzési és étkezési szokásai felől érdeklődtünk a változások nézőpontjából. Tíz olyan területet soroltunk fel, melyek mindegyike jelentős szerepet játszhat egy egészségesebb táplálkozáskultúra kialakulásában. Azt kérdeztük az emberektől, vajon mindezek a területeken változtattak-e táplálkozásukon az elmúlt időszakban.

Mivel elképzelhető, hogy a háztartások már korábban is ezeket a mintákat követték, megengedtünk egy olyan válaszalternatívát is, hogy eddig is így ettek a kérdezettek.

Ha az utóbbi időben bekövetkezett változások mértékét nézzük, az országos és a kalocsai gyakorisági görbék közel egymás mellett futnak. Mindkét vizsgálatban közel egyforma mértékben, 30 százalék körül vannak azoknak az aránya, akik semmiféle változásról nem tudtak beszámolni. A minták nagyobbik részét azonban mindkét vizsgálat esetében azok alkotják, akik legalább egy, de sokszor négy különböző kérdésben is változtattak a megszokott főzési szokásaikon. Összességében bár a különbségek nem jelentősek, Kalocsán mégis több olyan válaszadóval találkozunk, aki legalább négy vagy több általunk felsorolt területen étkezik korszerűbben az elmúlt időszakban.

táblázat

HÁNY TERÜLETEN VÁLTOZTATOTT A FŐZÉSI-ÉTKEZÉSI SZOKÁSAIN, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
00	29.7	29.2	33.1
1.00	10.4	11.0	10.9
2.00	6.9	11.5	10.9
3.00	8.4	11.0	8.6
4.00	16.3	10.4	9.1
5.00	6.9	7.6	5.7
6.00	6.4	7.0	9.1
7.00	6.9	5.2	7.4
8.00	3.5	3.6	4.0
9.00	1.5	2.2	1.1
10.00	3.0	1.1	

ábra

HÁNY TERÜLETEN VÁLTOZTATOTT A FŐZÉSI, ÉTKEZÉSI SZOKÁSAIN, SZÁZALÉK

A változás legtipikusabb területének mind az országos mintán, mind pedig a Kalocsa-vizsgálatban a zsírhasználat módosulása bizonyult: országosan az emberek több mint fele, Kalocsán 41 százaléka mondta azt, hogy zsír helyett ma már olajjal főz. Kalocsa esetében a különbség abból fakad, hogy itt már korábban is kevesebben használtak zsírt, mint országos viszonylatban. Az országos kutatás során és a kalocsai adatfelvételnél az emberek egy harmada állította azt, hogy több zöldséget és gyümölcsöt eszik, mint korábban, és a sertéshússal szemben egyre többen választják az egészségesebb csirkehúst. Kalocsán minden esetben az arányok jobbak voltak, mint az országos szinten.

Magasabb arányban mondják az emberek Kalocsán azt is, hogy manapság az alacsonyabb zsírtartalmú tejet isszák, és tovább - az előbbinél még legjelentősebb - eltérés Kalocsa javára, hogy a sószegevényebb táplálkozás sokkal elterjedtebb.

Amiben viszont a kalocsai minta válaszai negatív irányban térnek el az országosétól: egyrészt a magasabb cukor és édességfogyasztás, másrészt a margarinnal szembeni elutasítóbb attitűd.

táblázat

VÁLTOZTATOTT, AZ IGENEK ARÁNYA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
olajban sütnek	41,1	56,9	53,2
inkább baromfit esznek	37,6	32,7	29,9
több gyümölcsöt esznek	35,6	31,9	34,7
margarint kennek a kenyérrre	34,2	62,3	60,2
több zöldséget esznek	35,1	30,6	29,3
kevésbé sózzák az ételt	31,2	21,6	26,9
alacsony zsírtartalmú tejet vesznek	27,2	23,4	20,3
kevesebb édességet esznek	24,3	32,0	26,9
párolják, habarják a főzeléket	23,8	22,0	20,7

édesítőszer használnak	17,3	16,1	14,4
------------------------	------	------	------

A különbségek azonban nem csupán abban mérhetők, hogy ki, hány területen számolt be változásról az ételmiszerfogyasztás területén, hanem abban is, hogy vajon már korábban tett-e valamit a korszerűbb táplálkozás kialakítása érdekében. Ha Kalocsát ebből a szempontból hasonlítjuk össze más vidékekkel, a kalocsai válaszadók sokkal egészségesebb étkezési szokásokról számolnak be, mint az országos vizsgálatban megkérdezettek. Szinte minden kérdésben (a zsírfogyasztástól, a zöldségfogyasztáson keresztül, a sófogyasztásig) azt tapasztaltuk, hogy 1997-ben a kalocsaiak messze az országos átlagot meghaladó mértékben tudósítottak arról, hogy már korábban is a korszerűbb étkezési formák és főzési szokások alapján szervezték a mindennapi táplálkozásukat.

táblázat

AZ 'EDDIG IS ÍGY ETTEK' VÁLASZOK ARÁNYA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
kevésbé sózzák az ételt	43.1	39.0	35.4
kevesebb édességet esznek	46.0	27.6	27.4
margarint kennek a kenyérrre	51.5	40.3	38.3
olajban sütnek	42.6	37.3	36.6
párolják, habarják a főzeléket	42.1	32.8	36.2
inkább baromfit vesznek	41.6	28.0	29.3
több zöldség esznek	44.1	31.8	33.3
édesítőszer használnak	26.7	16.4	18.4
alacsony zsírtartalmú tejet vesznek	30.2	21.5	20.3
több gyümölcsöt esznek	43.6	33.4	30.1

Ha a változásokat tekintve az 1996-os és 1997-es kalocsai adatokat összehasonlítjuk, a városban élők táplálkozási szokásainak változásában még tisztábban mutatkoznak meg a pozitív események, még pedig nem csupán az állati eredetű zsírhasználat csökkenése terén, de ami ugyancsak fontos, a mérséklődő cukor és sófogyasztásban vagy az alacsonyabb zsírtartalmú tejfajták fogyasztásának növekedésében.

táblázat

VÁLTOZÁSOK A TÁPLÁLKOZÁSI SZOKÁSOKBAN KALOCSÁN 1996 ÉS 1997 KÖZÖTT, SZÁZALÉK

	1996	1997	1997
	igen	igen	eddig is így
kevésbé sózzák az ételt	33.8	31.30	43.30
kevesebb édességet esznek	42.0	24.30	46.00
margarint kennek a kenyérre	66.2	34.20	51.50
olajban sütnek	63.7	41.10	42.60
alacsony zsírtartalmú tejet vesznek	54.5	27.40	30.30
párolnak, habarnak	35.5	24.10	42.70

Ugyanakkor mind országosan, mind pedig Kalocsán az adatok a változások ütemének mérséklését sejtetik. Mintha az emberek úgy gondolnák, hogy azok a változtatások, amelyekkel egyetértenek, már befejeződtek volna az elmúlt időszakban, és további lényeges fordulatra az emberek nem tartanak igényt. Ha ugyanis a kérdésre adott válaszokat úgy elemezzük, hogy akik korábban nem változtattak az étkezési szokásaikon, terveznek-e bármilyen változtatást a jövőben, akkor a válaszadók több mint 70 százaléka elutasító választ adott. Ebből úgy becsülhetjük, hogy a népességnek az a 30 százaléka, aki nem tudott vagy nem akart egyáltalán valamit is változtatni a táplálkozási szokásain korábban, várhatóan a közeljövőben sem fog egészségesebben étkezni.

táblázat

HÁNY SZEMPONTBÓL VALTOZTATNA ÉTKEZÉSÉN, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
00	78,7	75,2	74,9
1.00	11,9	13,6	13,7
2.00	7,4	6,7	4,6
3.00	0,5	2,5	2,3
4.00	1,0	0,8	1,7
5.00		0,7	2,3
6.00	0,5	0,5	
7.00			
8.00			
9.00			
10.00		0,1	0,6

Ha viszont a kérdést úgy tesszük fel, hogy mi volt annak az oka, ha a kérdezettek változtattak az elmúlt időszakban az étkezési szokásaikon, akkor még az előbbinél is sokkal jelentősebb az eltérés az országos és a kalocsai vizsgálat között. A kalocsai mintában az egészséges táplálkozás igényének tudatosulásával találkoztunk: szemben az országos minta 65 és a filterezett városminta 59 százalékaival, Kalocsán 84 százaléka a megkérdezetteknek azzal indokolta a változások természetét, hogy korszerűbben és egészségesebben akart étkezni. Ehhez képest akár az ízlés szerepe, akár az anyagi vagy egészségállapotban bekövetkezett változások kényszere (mint például orvosi tanács vagy elhízás) csupán csak másodlagos tényezők.

táblázat

MILYEN OKOK MIATT VÁLTOZTAK AZ ÉTKEZÉSI SZOKÁSOK, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
változott az ízlésük	35,1	33,6	29,8
más alapanyagok	20,1	27,6	26,7
súlyprobléma	20,3	-	-
fogni akar	-	29,1	25,0
hízni akar	-	2,2	2,9
egészségesen/korszerűen akar táplálkozni	83,7	65,2	59,0
anyagi okok	23,9	40,5	37,1
orvosi előírás	30,1	29,7	36,8
egyéb	7,8	11,4	11,2

A korszerűbb táplálkozás fontosságának felerősödése Kalocsán nyomonkövethető az 1996-os és 1997-es vizsgálat eredményeinek összehasonlításakor is. Bár a két időpontban a kérdést eltérő módon tettük fel (1996-ban rangsort kellett felállítani a válaszadóknak, míg 1997-ben egyenként kellett megítélni a különféle okokat, hogy közrejátszanak-e a változásokban vagy sem), az adatok az egészséges táplálkozás fontosságának a térnyerésére utalnak. Érdekes módon az elmúlt egy évben az anyagi megfontolások szerepe csökkent a változásokban, és ezzel párhuzamosa felerősödtek az olyan tényezők, mint az ízlés szerepe, vagy az orvosi előírás korlátozásai.

táblázat

MILYEN OKOK MIATT VÁLTOZTAK AZ ÉTKEZÉSI SZOKÁSOK KALOCSÁN, SZÁZALÉK

	1997		1996	
	említések aránya		1. említés	2. említés
egyéb	7.80	nincs étvágya	1.10	4.80
más alapanyagok	20.10	családtagokhoz alkalmazkodott	5.5	4.5
súlyprobléma	20.30	gazdasági ok	2.2	36.4
anyagi okok	23.90	egyéb ok	5.5	
orvosi előírás	30.10	változott az ízlése	7.7	
változott ízlésük	35.10	fogyni akart	9.9	40.9
egészségesen akart étkezni	83.70	egészségére volt figyelemmel	69.2	18.2

Mindezek után azt várhatná az olvasó, hogy Kalocsán a főzési kultúrából szinte teljesen eltűnik az állati eredetű zsiradékok használata. Ez azonban korántsem alakult így. Mint ahogy a felméréseink mutatják, országosan és Kalocsán az emberek jelentős része továbbra is használja a zsírt, akár a főzéshez, akár az étkezéshez. Kalocsán valamivel többen vannak azok (34 százalék), akik már egyáltalán nem használnak állati eredetű zsiradékokat, de ez csak 1-5 százalékkal tér el az országos vagy a városfilter során kapott arányoktól.

táblázat

SOHA NEM HASZNÁLJA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
étolaj	4,0	7,2	9,1
vaj	77,0	70,1	65,1
margarin	26,9	38,7	41,1
liba-, kacsazsír	84,0	73,2	70,9
sertészsír	34,3	33,1	29,1

A használat gyakorisága azonban azt sejteti, hogy a korábbi időszakhoz képest, amikor az emberek szinte kizárólag csak zsírral főztek, mára már a vegyes felhasználás gyakorlata vált általánossá. Így fontos eredménynek tekinthetjük, hogy az emberek fele ma már szinte minden

főzéskor használja a növényi eredetű olajféléseket, szemben a zsírral, melyet csak 21-23 százalék használ.

Ha a mindig és a gyakran válaszokat együtt kezeljük, a vegyes használat képe tovább finomodik. A háztartások túlnyomó többsége eszerint alapvetően már az étolajat használja a főzéshez és az ételek elkészítéséhez. Ez azonban a konyhák 40 százalékánál kiegészül az állati eredetű zsiradékkal is (bár ezt a háztartások fele nem rendszeresen használja). Csak a megkérdezettek másik feléről mondhatjuk el azt, hogy náluk a zsír a mindennapi táplálkozás szempontjából elmaradhatatlan tényező.

táblázat

MINDIG EZT HASZNÁLJA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
étolaj	54,0	52,2	49,1
vaj	-	1,5	0,6
margarin	14,4	11,5	13,7
liba-, kacsaszír	-	1,2	0,6
sertészsír	21,4	22,9	22,9

táblázat

MIVEL FŐZNEK, MINDIG ÉS GYAKRAN

	Kalocsa	országos	városok
étolaj	79,2	79,0	76,5
vaj	1,5	6,5	8,0
margarin	37,3	33,7	40,3
liba-, kacsaszír	2,5	7,0	10,3
sertészsír	42,8	43,6	46,9

Kalocsán különben az elmúlt egy év vonatkozásában is érzékelhetőek a változások. Különösen a vaj, valamint a liba- és kacsaszír fogyasztásában mutatkozik jelentős csökkenés, a sertészsír és az étolaj esetében viszont csak kis elmozdulás tapasztalható. Ugyanakkor ellenkező előjelű érzékelhető csökkenés mutatkozik a margarin fogyasztásában: az emberek sokkal kevesebb margarin használatáról számolnak be, mint korábban.

táblázat

A ZSÍR- ÉS OLAJFOGYASZTÁS VÁLTOZÁSA KALOCSÁN 1996 ÉS 1997 KÖZÖTT, SZÁZALÉK

	1997			1996		
	soha	ritkán	gyakran	soha	ritkán	gyakran
Étolaj	4.00	16.80	79.20	5.1	14.8	80.1
Vaj	77.80	20.70	1.50	52.6	30.7	16.7
Margarin	27.10	35.20	37.70	18.5	28.2	53.3
Libazsír, kacsazsír	84.40	13.10	2.50	68.2	25.5	6.3
Sertészsír	34.30	22.90	42.80	33.0	23.7	43.3

A zsírhasználat okaként az emberek legtöbbször az állattartást és az így kapott nagy mennyiségű zsír kényszerfogyasztását említik. Ez Kalocsán különösen jellemző választípus: előfordulása (50 százalék) sokkal gyakoribb, mint a hasonló nagyságú városok válaszadói esetében. Ehhez kapcsolódik az a szempont, hogy Kalocsán az emberek a zsírt azért is sokszor előnybe részesítik, mivel az ára alacsonyabb. Ezzel szemben a szubjektív okok közül a megszokás és a tradíció hatása kevésbé jellemző Kalocsára (23 százalék), szemben azzal, hogy az emberek szeretik az ízét (27 százalék).

táblázat

MIÉRT HASZNÁLNAK ZSÍRT, A VÁLASZOLÓK HÁNY SZÁZALÉKA EMLÍTETTE

	Kalocsa	országos	városok
megszokták	22,8	37,3	38,3
olcsó	21,3	18,2	14,1
jobb ízű az étel	27,3	30,4	22,7
állatot vágnak	49,6	39,1	44,6
egyéb	3,0	5,3	5,5

Nem mutat lényeges eltérést Kalocsa abból a szempontból sem, hogy a mintába került emberek az ételek elkészítésekor zsírtalanítják-e a húst, illetve leszedik-e a csirkéről az egészségtelenebbnek tekintett bőrt. Mindkét vizsgálatban 80 százalék körül van azoknak az aránya, akik odafigyelnek a húsféleségek zsírosságára, de a csirke esetében ez az arány már sokkal alacsonyabb (30 százalék körül mozog).

táblázat

LESZEDIK-E A ZSÍRT (SERTÉS, BAROMFI), SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
egyikről sem	21,8	18,9	26,9
vegyes	48,5	46,2	41,1
mindkettőről	29,7	34,9	32,0

A húsféleségek zsírtalanítása ugyanakkor Kalocsán egyre elterjedtebb. Erre utal az, hogy statisztikailag érzékelhető változás zajlott le a megkérdezettek körében az elmúlt egy év alatt és növekedett azoknak a száma, akik már odafigyelnek arra, hogy elkészítés előtt levágják a felesleges zsiradékot a húsról.

táblázat

LEVÁGJÁK-E A HÚSRÓL A ZSÍRT, SZÁZALÉK

	Kalocsa: 1997	Kalocsa: 1996
nem	22.30	31.50
igen	77.70	71.30

Egy másik kérdésblokkal azt szeretnénk volna megtudni, vajon az emberek mennyire preferálják az egészségesebb elkészítési eljárásokat a zöldségételek esetében. Öt különféle eljárásmódot soroltunk fel, melyek korszerűségük szerint rangsorba állíthatók. A kalocsai eredmények követték az országos tendenciákat: az emberek bevallásuk szerint leggyakrabban párolva készítik el a zöldségeket. Ugyanakkor a második helyen - az első említések számát tekintve a megkérdezettek 32 százaléka választotta ezt - a legtipikusabb elkészítési mód az, amikor a zöldséget berántják. Lényegében tehát az emberek kombinálják az egészségesebbnek (párolás) és a kevésbé egészségesebbnek számító (rántás) eljárásmódokat, és e kettő jellemzi ma együttesen a háztartások legtöbbszörét. A nyersen való tálalás viszont csupán a családok elenyésző részében tipikus ma még (bár Kalocsán éppen e tekintetben az első helyen említések száma meghaladja valamelyest az országos átlagot).

táblázat

ELSŐ HELYEN EMLÍTÉS AZ ELKÉSZÍTÉSI MÓDOK KÖZÖTT, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
párolva	40.1	37.2	38.9
berántva	31.5	26.7	23.4
habarva	15.0	25.2	26.3
nyersen	11.5	8.1	9.1
bundázva	1.0	2.3	1.1

Ha az 1997-es kalocsai adatokat összehasonlítjuk az 1996-os kutatás eredményeivel, a különbségek szembeszökőek. Mindez azonban abból is adódhat, hogy a két időpontban a kérdést másképpen tettük fel: 1996-ban a legtipikusabbat kellett kiválasztani, míg 1997-ben rangsorba kellett állítani az összeset. Feltehető, hogy amikor ki kell választani egyet a négy közül, a válaszadókban erősebb a megfelelni akarás a vélt elvárásoknak, mint a teljes rangsor esetében.

táblázat

HOGYAN KÉSZÍTI EL A ZÖLDSÉGET LEGGYAKRABBAN, AZ ELSŐ HELYEN EMLÍTÉSEK GYAKORISÁGA, KALOCSA 1996

1996	százalék
nyersen	44.2
főzeléknek	39.2
levesnek	13.1
párolva	3.5

A táplálkozás korszerűsödésének útját természetesen nem csupán a tényleges fogyasztás alakulása, illetve a fogyasztói motivációk és attitűdök jellegzetes struktúrái alakítják, de legalább ilyen fontos kérdés az is, vajon az emberek rendelkeznek-e kellő tudásszinttel a táplálkozás szerkezetére és az egészségi állapot összefüggéséről, illetve a különféle elkészítési módok és fogyasztási szokások egészségmegőrző aspektusairól. Az ilyen irányú ismeretekről több kérdés is szólt a kutatásunkban.

Az egyik kérdéscsoportban arra kértük a válaszadókat, rangsorolják a húsféleségek különböző elkészítési módjait aszerint, hogy mennyire tartják azt korszerűnek, illetve korszerűtlennek. A felsoroltak között három különböző eljárás volt: ha pörköltnek készítik el, ha kirántják, vagy ha párolják a húst. Természetesen a kérdés tudatosan célzott volt, így kis szakértelemmel belátható,

hogy az egyes főzés módok tiszta sorrendbe állíthatóak aszerint, mennyire jellemzik az egészséges táplálkozást. Így, ha a jó és rossz válaszokat megkülönböztetjük, a két vizsgálat mintájában három karakterisztikus csoport mutatkozik meg: az elsőbe azokat soroltuk, akik csak rossz válaszokat adtak, a másodikba a vegyes típusú válaszokat, míg a harmadikba a helyeseket.

Az eredmények azt mutatják, hogy a kalocsai válaszadók sokkal jobb tudásszinttel rendelkeznek az egészséges ételkészítés rejtjeléről, mint az országos minta tagjai. Ez azonban elsősorban a vegyes (jó és rossz válaszok együtt) alacsonyabb arányában érhető tetten. Miközben Kalocsán az emberek 67 százaléka teljesen tisztában van az elvárt sorrenddel (s ez jóval az országos arányok felett van), addig a másik oldalon a megkérdezettek 22 százaléka (mely ugyancsak jóval magasabb az országos átlagnál) semmifajta pontos tudással nem rendelkezik. A kalocsaiak tehát alapjába véve megfelelő, sőt jó tudásszinttel rendelkeznek, de van egy olyan kisebb csoport is, amely teljesen tudatlan az ételek helyes elkészítése kérdésében.

táblázat

A HÚSÉTELEK ELKÉSZÍTÉSÉNEK KÜLÖNFÉLE MÓDJAI, A HELYES ÉS HELYTELEN VÁLASZOK ARÁNYA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
teljesen rossz válasz	21,8	16,3	14,8
vegyes	10,9	31,9	37,0
teljesen jó válasz	67,3	51,8	48,3

Kalocsán azt is megkérdeztük, hogy vajon az emberek tisztában vannak-e az élelmiszerek kalóriaértékével. Természetesen azt nem várhattuk el, hogy pontos válaszokat kapjunk, ezért a kérdést úgy tettük fel, hogy a kalóriatartalom alacsony, közepes, illetve magas értékét kellett a válaszadóknak megbecsülni.

A sós mogyoró, a kólaféleségek, valamint a fehér kenyér esetében a túlnyomó többség teljesen tisztában van, hogy ezek az élelmiszerek igen magas kalóriatartalommal jellemezhetők. Annál meglepőbb viszont, hogy a kekszféleségek, a chipszek és a sós rágesálnivalók esetében a minta megosztottá válik: az emberek fele magasra értékeli esetükben a kalóriatartalmat, a másik fele viszont alacsonynak.

táblázat

AZ ÉLELMISZEREK ENERGIATARTALMÁNAK BECSLÉSEI KALOCSÁN, SZÁZALÉK

	‘magas az energiaértéke’ válaszok aránya	rangsor
sós mogyoró	83	4.4
kólaféleségek	82	4.2
fejér kenyér	71	3.9
keksz, chips, ropi	49	3.4
rostos üdítők	32	3.3
aszalt gyümölcs	31	3.0
alma	4	2.4
párizsi	4	2.4

Ha ezeket az eredményeket összevetjük a fogyasztás tudósított adataival, akkor azt látjuk, hogy Kalocsán a különféle kekszek, sós és olajos rágcálnivalók népszerűsége sokkal alacsonyabb, mint országosan. (A rossz hír viszont az, hogy az emberek Kalocsán nemcsak az egészségtelegebb rágcálnivalóktól tartózkodnak, de az egészségesebb gyümölcsfogyasztástól is.)

táblázat

ÖSSZEHASONLÍTÁS: GYAKRAN ESZIK NAPONTA ÉS HETENTE, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
sós rágcálnivaló	16.8	31,8	31,6
édes keksz, csoki	22.7	38,0	37,0
olajos magvak	25.2	29,9	30,7
gyümölcs	61.9	72,9	72,1

A sós és olajos rágcálnivalók fogyasztásának ellentmondásai idősorosan is megmutatkoznak. Egyrészt az elmúlt egy év alatt jelentősen nőtt azoknak a száma, akik gyümölcsöt fogyasztanak az étkezések között, de ugyanakkor a sós rágcálnivalók és a kekszek esetében is hasonló tendencia jelentkezik.

táblázat

ÖSSZEHASONLÍTÁS: GYAKRAN ESZIK NAPONTA ÉS HETENTE, SZÁZALÉK

	1997				1996		
	ritkábban	hetente	naponta	soha	gyakran	ritkán	soha
sós rágcseálnivaló	35.60	9.40	7.40	47.50	15.4	37.3	47.3
édes keksz, sütemény	32.70	15.80	6.90	44.60	15.9	39.3	44.8
mogyoró, olajos magvak	34.20	17.80	7.40	40.60	45.3	38.3	16.4
gyümölcs	16.80	33.70	28.20	21.30	9.5	28.4	62.2

Egy újabb kérdésblokkban olyan ismeretkérdést tettünk fel, mely a szív és keringési rendszer betegségeinek kialakulása okait firtatta a közvéleményben. Tizenhárom különböző okot soroltunk fel, és fontosság szerint minden egyes tényezőt minősíteni kellett a válaszadónak egy ötfokú skálán.

A kapott válaszok szerkezete teljesen identikusnak mutatkozott az országos és a kalocsai vizsgálatban. Az emberek - különben helyesen - elsősorban a dohányzásban, a stresszben, a túlzott alkoholfogyasztásban, az egészségtelen zsíros táplálkozásban és a feszített munkában látják a fő okokat, de előkelő helyet foglalt el a rangsorban a túlzott sófogyasztás is. Mindkét vizsgálat során azt tapasztaltuk, hogy a szubjektív, az egyéni felelősséget, illetve az egyén önromboló magatartását hangsúlyozó okok jóval nagyobb súllyal szerepeltek a közvélemény ítéleteiben a szív és keringési rendszer betegségeinek kialakulása tekintetében, mint a külső okok (pl. anyagi helyzet, egészségügyi ellátás színvonala, véletlen). Ebből a nézőpontból viszont meglepő, hogy az emberek nem tartják fontosnak a rendszeres mozgás és sportolás szerepét az egészségmegőrzés terén.

táblázat

**SZÍV ÉS KERINGÉSI BETEGSÉGEK OKAI, A 'NAGYON NAGY MÉRTÉKBEN OKOZZÁK'
VÁLASZOK ARÁNYAI, SZÁZALÉK**

	Kalocsa	országos	városok
dohányzás	81.6	71.8	73.0
stressz	72.1	70.3	68.8
alkohol	68.	61.0	67.0
zsíros ételek	60.2	60.8	57.5
feszített munka	59.7	57.0	56.3
sós ételek	51.2	45.2	43.3
családi élet bajai	41.3	39.2	39.5
anyagi helyzet	38.3	37.6	36.3
sportolás, mozgás	27.4	33.1	34.5
öröklött adottság	23.4	31.0	27.8
nem jár szűrővizsgálatra	16.9	23.3	22.8
egészségügyi ellátás színvonala	16.0	18.8	19.5
véletlen	5.0	11.7	12.5

táblázat

SZÍV ÉS KERINGÉSI BETEGSÉGEK OKAI, SKÁLAÁTLAGOK

	Kalocsa	országos	városok
dohányzás	4.74	4.63	4.68
stressz	4.64	4.63	4.58
alkohol	4.57	4.40	4.44
feszített munka	4.51	4.42	4.40
zsíros ételek	4.46	4.44	4.40
sós ételek	4.25	4.11	4.07
családi élet kiegyensúlyozottsága	4.02	3.98	4.06
család anyagi helyzete	3.99	3.96	3.97
sportolás, mozgás	3.80	3.75	3.82
öröklött adottságok	3.56	3.82	3.75
egészségügyi ellátás színvonala	3.31	3.39	3.40
nem jár szűrővizsgálatra	3.25	3.52	3.51

véletlen	2.56	2.95	2.95
----------	------	------	------

Végül egy utolsó kérdéssorban azt kértük a válaszadóktól, hogy különféle élelmiszerekről mondják meg, különböző tartós panaszok, illetve megbetegedések esetében mérsékelni, esetleg korlátozni kell-e ezek fogyasztását vagy sem. A megbetegedések közül két tünetcsoportot soroltunk fel, melyek mindegyike szorosan összefügg a táplálkozás milyenségével: az egyik a magas vérnyomás, a másik pedig a különböző szív és érrendszeri problémák csoportja.

A kalocsai és az országos eredmények lényegében ismét identikus struktúrát mutattak mindkét tünetcsoport esetében: ha ragsorba állítjuk a válaszokat a korlátozás javasolt mértéke szerint, mindkét esetben legfőképpen az állati eredetű zsiradékokat, az alkoholt, az erős fűszereket, a sót és a kávé említik az emberek. A választások kissé differenciálatlanak tűnnek, amit úgy is értelmezhetünk, hogy az emberek a válaszaik során túlbiztosítják magukat: inkább többet mondanak a kelletténél, semmint kevesebbet. Ugyanakkor a válaszok struktúrája azt mutatja, hogy az emberek tudatában vannak a táplálkozás és az egészség szoros kapcsolatával.

A kalocsai minta egy szempontból azonban mégis különbözik az országostól: Kalocsán mind a szívbetegségek, mind a vérnyomás esetében jobban hangsúlyozzák a túlzó sófogyasztás veszélyeit, mint az országos minta válaszadói.

táblázat

SZÍVPANASZ, AZ ÉRRENDSZERI BETEGSÉGEK ESETÉBEN A FOGYASZTÁSÁT MÉRSÉKELNI KELL, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
állati zsiradék	92,5	89,1	87,8
alkohol	89,4	90,2	89,3
só	85,4	78,1	74,0
erős fűszerek	82,9	79,5	78,0
kávé	82,4	83,2	82,0
cukor	50,8	54,7	52,5
növényi zsiradék	8,0	8,7	7,0
zöldség, gyümölcs	1,5	2,1	1,3

táblázat

MAGAS VÉRNYOMÁS ESETÉBEN A FOGYASZTÁSÁT MÉRSÉKELNI KELL, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
alkohol	91.5	89.6	88.0
alkohol	91.5	89.6	88.0
kávé	89.4	87.6	88.2
só	88.9	79.8	76.8
állati zsiradék	87.4	84.2	80.0
erős fuszerek	84.9	79.3	79.5
cukor	50.3	47.4	41.3
növényi zsiradék	5.0	8.4	7.3
zöldség, gyümölcs	1.0	2.0	1.3

Egy általános kérdés formájában mind Kalocsán, mind pedig az országos vizsgálat élelmiszerfelelős-csoportjainál megkérdeztük az embereket, hogyan látják összességében mindennapi táplálkozásukat. A két kérdés azonban némileg eltért egymástól: Kalocsán azt kérdeztük, hogy hogyan értékeli a megkérdezett egy öt fokú skálán táplálkozási szokásait, míg az országos felmérésnél a kérdés úgy hangzott, hogy korszerűbbnek tartja-e a megkérdezett a táplálkozását, mint 5 évvel ezelőtt. Pontos megfeleltetésre bár nincs lehetőség, de érdemes legalább egymás mellé tenni a két válaszegyüttest.

táblázat

A TÁPLÁLKOZÁS MEGÍTÉLÉSE KÉT KÜLÖNBÖZŐ ÖTFOKÚ SKÁLÁN, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	
nagyon egészségesnek	1	8	sokkal korszerűbb
egészségesnek	5	27	valamivel korszerűbb
elfogadhatónak	73	58	nem változott
egészségtelennek	20	5	valamivel korszerűtlenebb
nagyon egészségtelennek	1	2	sokkal korszerűtlenebb

Az eredmények azt mutatják, hogy miközben az elmúlt néhány évben a társadalomban jelentős mértékben növekedtek az anyagi és szociális feszültségek és egyenlőtlenségek, illetve az

emberek jelentős részének egyre több napi megélhetési gonddal kell szembenézni, amely rányomja a bélyegét a közhangulatra is, addig a családok táplálkozásának megítélésében az emberek sokkal optimistább attitűdöt mutatnak. Feltételezzük, hogy az elmúlt évek jelentős fogyasztási szokásváltozásainak és a helyes táplálkozás iránti odafigyelés növekedésének, valamint az erősödő propagandának is köszönhető, hogy Kalocsán a válaszadók mindössze 21 százaléka mondja azt magáról, hogy egészségtelenül táplálkozik (az országos felmérés során pedig a válaszadók csupán 7 százaléka mondta azt, hogy korszerűtlenebbül eszik mint korábban). A többiek vagy nem látnak változást, vagy kifejezett javulást látnak.

Ehhez kapcsolódik az is, hogy egyre többen vannak olyanok, akik nem csupán a hagyomány és a tradíció szerint főznek és szervezik a háztartásukat, de nyitottak az újra is. Ezt tükrözi az a tény is, hogy mind az országos felmérés során, mind Kalocsán azt tapasztaltuk, hogy a megkérdezettek többsége rendszeresen próbál ki új ételeket és recepteket. A kalocsai két felvétel nem mutatott ebben a kérdésben semmiféle különbséget.

táblázat

SZOKTAK ÚJ ÉTELT, ÍZT KIPRÓBÁLNI, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
nem	29,2	29,6	32,2
igen	70,8	70,4	67,8

táblázat

SZOKOTT-E ÚJ ÍZEKET KIPRÓBÁLNI, SZÁZALÉK

	Kalocsa: 1997	Kalocsa: 1996
nem	29.20	27.60
igen	70.80	71.40

Abban is jelentős fordulat következett be az elmúlt időszakban, hogy az új és korszerűbb ételek és elkészítési módok elterjedésében az emberek inkább hagyatkoznak a táplálkozáskultúra modern piaci terjesztésű forrásaira, semmint a hagyományos személyes kapcsolatokra. Ezen belül is alapvető fontosságú lett a szakácskönyv, valamint az olyan médiumok szerepe, mint a televízió, a rádió és az írott sajtó. Ehhez képest a rokonsági és családi hatások másodlagossá váltak.

táblázat

ÚJ RECEPTEKET KITŐL TANUL, AZ IGEN VÁLASZOK ARÁNYA

	Kalocsa	országos	városok
szakácskönyv	79.6	70.9	72.6
újság, tv, rádió	68.3	68.8	72.6
szomszéd, ismerős	57.0	47.2	42.4
barát	54.9	51.6	51.3
saját maguk	45.8	41.7	30.8
rokon	43.7	45.3	39.3
munkatárs	40.8	33.7	37.6
egyéb	6.5	3.5	1.0

Érdekes módon, amikor 1996-ban a kérdést rangsor formájában tettük fel, ez a tendencia még nem érvényesült Kalocsán. Elképzelhető, hogy az elmúlt időszakban a változások mértéke igen jelentős volt, de az is lehet, hogy a kérdezés eltérő módja okozza ezt a hallatlan nagy különbséget.

táblázat

HONNAN SZEREZ ÚJ RECEPTEKET, SZÁZALÉK

1996	1. említés	2. említés
barátoktól	21.4	18.2
rokonoktól	20.0	
szakácskönyvből	15.9	32.3
szomszédoktól, ismerőstől	15.2	14.1
munkatársaktól	9.7	8.1
nem szerez	7.6	
saját maga találja ki	4.8	2.0
újságból	4.1	17.2
TV-ből	1.4	8.1

Általában a háztartásokban azoknak az ízlése határozza meg az étrendet, akik elkészítik az

ételeket. Természetesen ez a legtöbb esetben megegyezik a család ízlésével, de ha nem, akkor csak nagyon kevés az olyan család, ahol az élelmiszerfelelős alkalmazkodna mások ízléséhez. Ennek megfelelően ritkán fordul elő, hogy a gyerek, a házastárs, vagy egy idősebb családtag ízlése lenne a meghatározó, és arra is kevésszer találtunk példát, hogy többfajta ízlés együttesen határozta volna meg az étrend összeállítását.

táblázat

KI HATÁROZZA MEG, HOGY MIT FŐZNEK/KINEK AZ ÍZLÉSE SZERINT FŐZ, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
család azonos ízlése	35.1	18.9	21.1
saját ízlése	22.3	37.4	34.3
többféle ízlés	15.8	10.9	8.6
házastárs ízlése	12.4	16.7	19.4
A gyerek	9.4	13.2	13.7
idősebb családtag	3.5	0.9	0.6
egyedülálló	1.5	1.9	2.3
más ízlése szerint		0.1	

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy mennyire tartják fontosnak a kérdezettek a főzés ‘tudományának’ áthagyományozását a következő generációkra. Ebből a szempontból különbséget tettünk a fiú- és a lánygyermek között, valamint azt is szeretnénk tudni, vajon a hagyományok átörökítése vagy csupán egy készség elsajátítása és az önállóságra való nevelés játsza a döntő motívumot.

A megkérdezettek fontosnak tartják, hogy gyerekeik (ha vannak) megtanuljanak főzni. Lánygyerek esetében a szülők több mint 90 százaléka, fiúgyerek esetében pedig több mint 70 százaléka mondta azt, hogy fontos megtanítani a gyerekeket a főzés tudományára. Mindez a hagyományos fiú- és lánygyerek-szerepek gyengülését sejteti, legalább is a háztartásvezetés és a főzés tekintetében. Mindkét esetben a megkérdezettek fele gondolja úgy, hogy a gyerekek ugyanúgy kellene főznie, mint ahogy saját maga csinálja, míg a másik fele azt szeretné, ha a gyereke már másképpen főzne.

táblázat

VAN-E GYEREKE: FIÚ, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok

Nincs	78,9	74,2	70,8
Van	21,1	25,8	29,2
fontos, hogy megtanuljon főzni	73,8	73,0	88,9
ugyanúgy főzzön, mint a szülők	54,8	56,2	55,9

táblázat

VAN-E GYEREKE: LEÁNY, SZÁZALÉK

	Kalocsa	Országos	városok
nincs	73,9	74,6	66,9
van	26,1	25,4	33,1
fontos, hogy megtanuljon főzni	90,2	96,1	96,1
ugyanúgy főzzön, mint a szülők	54,3	54,8	43,2

Mind az 1997-es országos felmérés, mind a kalocsai vizsgálat kitért az emberek vásárlási szokásainak némely kérdésére is. Így tudni szeretettük volna, hogy az emberek változtattak-e vásárlási szokásaikon a korábbi évekhez képest; hol bonyolítják legtöbbször bevásárlásaikat; mennyire elégedettek az áruválasztékkal; és odafigyelnek-e az élelmiszerek minőségére és összetételére.

A vásárlási szokások tekintetében az országos vizsgálat és a kalocsai minta szinte megegyező tendenciákat mutatott: az emberek rendszeresen vásárolnak nagy élelmiszer-áruházakban. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy ne lenne szükség a városokban kis boltokra is: a vásárlók a városokban is rendszeresen vagy időnként igénybe veszik az ilyen típusú szolgáltatásokat. A bevásárlások során a piacok szerepe a legkisebb, pedig Kalocsát, mint annyi más várost az országban az intenzív zöldség- és gyümölcsstermesztési kultúra jellemez. Ugyanakkor, mint azt később látni fogjuk, oly mértékben alacsony a nem saját használatra, de eladásra szánt termelés a városban, hogy így a zöldség- és gyümölcs piac szerepe nem tud igazán kibontakozni.

táblázat

HOL VÁSÁROLNAK GYAKRAN, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	Városok

nagy élelmiszer-áruház	53,7	47,7	52,3
kis boltok	53,7	54,5	50,9
piac	33,3	32,4	27,3

Meglepő módon az országos felmérés során azt tapasztaltuk, hogy a válaszadók szinte semmiféle különbséget nem látnak a választék terén a kis és nagy boltok között: egyformán elégedettek a hús, a zöldség, a gyümölcs, a kenyérféleségek, vagy a tejtermékek kínálatával, ha kis boltban vásárolnak, vagy ha nagy élelmiszer-áruházban.

Mivel a kalocsai vizsgálat a kérdést finomabb bontásban tette fel, így lehetőség nyílik az áruválasztékkal való elégedettség differenciáltabb elemzésére. Összességében megfigyelhetjük, hogy az elégedettség mértékében jelentős különbség mutatkozik Kalocsa és az országos helyzet között: míg országosan az emberek általában nagyfokú elégedettségről tettek tanúságot, addig Kalocsán a válaszadók sokkal megosztottabbak. Ez egyaránt adódhat Kalocsa eltérő helyzetéből, de következhet a kérdés eltérő fogalmazásából is.

Kalocsán a válaszadók kétharmada elégedett az olyan árucikkek kínálatával, mint a fehérkenyér, a tej, a túró, a tejszín, illetve mint a nyári zöldség- és gyümölcsellátás. Ezzel szemben a téli friss zöldség- és gyümölcsellátással már csak 30 százalék volt megelégedve, a téli déligyümölcs-felhozattal 46 százalék, a nyárral pedig 39 százalék. A szezonális különbségek jelentős mértékben befolyásolják még mindig az emberek elégedettségét.

A megkérdezettek kevesebb, mint fele volt elégedett a felvágottak és 39 százalék a tőkehúsok kínálatával, legkevésbé pedig a halféleségek választéka kapott jó minősítést a válaszadók részéről.

táblázat

VÁLASZTÉKKAL VALÓ ELÉGEDETTSÉG MÉRTÉKE, A 'NAGYON ELÉGEDETT' ÉS 'ELÉGEDETT' VÁLASZOK ARÁNYA

	Kalocsa	országos	városok
fehér kenyér	63		
barna kenyér	45		
kenyér általában		83	80
tej	67		

joghurt, túró, tejszín	66		
sajtféleségek	57		
tej, tejtermék általában		85	83
tőkehúsok	39		
halfélék	30		
felvágottak	49		
húsféleségek általában		74	70
zöldség télen	30		
zöldség nyáron	64		
zöldség általában		79	81
hazai gyümölcs télen	28		
hazai gyümölcs nyáron	65		
déli gyümölcs télen	46		
déli gyümölcs nyáron	39		
gyümölcs általában		82	83

Összességében a kalocsai eredmények realisabb képet tükröznek az áruválaszték vonatkozásában, mint amit az országos kutatás mutatott.

Egy külön kérdésblokkban azt tudakoltuk az emberektől, hogy mennyire figyelik az élelmiszerek csomagolásán a különféle élelmiszerazonosító jeleket és információkat. A kalocsai eredmények az élelmiszerismeret tekintetben hasonló képet mutattak, mint amit korábban az országos felmérés során kaptunk: az áru kiválasztásakor legtöbbször csak a termék árát és a szavatossági idő lejártát nézik. Mindkét vizsgálatban az emberek több mint három negyede ellenőrzi, hogy mikor jár le az áru szavatossága. A megkérdezettek 40-50 százaléka figyel az áru összetevőit, a márkáját, valamint hogy tartalmaz-e bármilyen tartósítószeret. Végül 30 százalék nyilatkozott úgy, hogy olyan dolgokra is odafigyel, mint a fehérje-, a szénhidrát-, vagy a kalóriatartalom, illetve az áru tanúsítójele. Akik viszont odafigyelnek az árukön feltüntetett információkra, viszonylag rendszeresen nézik (azaz válaszolók 60-70 százaléka figyel oda mindig vagy gyakran). Ezt az összefüggést jól szemléltetik a következő táblázatok:

táblázat

FIGYELI-E AZ ÁRUKON FELTÜNTETETT INFORMÁCIÓKAT, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
--	---------	----------	---------

mennyi az ára	94.5	93.4	93.0
fogyaszt. határidő	76.4	82.1	81.9
összetevők	49.7	48.5	52.0
mi a márka neve	47.3	47.7	43.9
tartalmaz-e mesterséges anyagot	46.1	42.2	44.4
mennyi kalória van benne	33.3	29.8	22.2
ki a gyártó	32.7	30.7	27.6
tanúsítójel	31.5	30.1	26.9
szénhidrát- és rosttartalom	26.1	29.7	25.7

táblázat

MILYEN GYAKRAN FIGYELI AZ ÁRUKON FELTÜNTETETT INFORMÁCIÓKAT, A 'NAGYON GYAKRAN' ÉS 'GYAKRAN' TÍPUSÚ VÁLASZOK EGYÜTTES SZÁZALÉKA

	Kalocsa	országos	városok
Mennyi az ára	96.8	95.5	93.6
Fogyasztási határidő	88.9	91.1	92.8
Mennyi kalória van benne	78.2	69.3	65.8
Összetevők	66.7	65.1	75.0
fehérje-, szénhidrát-, rosttartalom	66.7	64.4	77.3
ki a gyártó	66.6	60.8	59.6
van rajta tanúsítójel	62.8	66.7	60.0
tartalmaz mesterséges anyagot	61.9	73.4	82.7
mi a márka neve	58.5	72.2	69.3

Összességében azt mondhatjuk, hogy az emberek továbbra is a hagyományos információk után érdeklődnek, és az energiatartalmat, az alkotóelemeket, az összetevőket, a hozzáadott mesterséges anyagokat jelző leírások iránt kevésbé érzékenyek. Ha ehhez hozzátesszük azt is, hogy a kalocsai vizsgálat tanúsága szerint a válaszadók mindössze 12 százaléka figyeli napi energiafogyasztásának alakulását, akkor azt kell mondanunk, hogy az élelmiszerekre vonatkozó általánosan magas ismeretszinttel és a korszerű táplálkozás iránti pozitív attitűdökkel szemben a mindennapi fogyasztás terén a figyelem és tudatosság már korántsem jellemző Kalocsán.

Az áru kiválasztásakor a két legfontosabb szempont az ár és (talán meglepő módon) a termék korszerűsége. A megszokás, a hagyomány, a megjelenés és a márkanév csak ezeket követik a

rangsorban. Kalocsán - az országos eredményekkel megegyezően - az emberek bevásárlásaik során az áru árát tartják a legfontosabb szempontnak, de mind a korszerűség szempontja, mind pedig az áru külső megjelenése valamivel fontosabb választási szempont az áru kiválasztásában, mint az országban máshol.

Az emberek bevallása szerint legkevésbé a reklám befolyásolja vásárlási szokásaikat. Ez igencsak meglepő, hiszen az elmúlt öt év jelentős áruválaszték-bővülését nagyon határozott és agresszív marketing kísérte.

Végül arról is szólni kell, hogy egy évvel azután, hogy Kalocsán beindult az egészségmegőrző és a táplálkozási kultúrát korszerűsítő program, melynek keretében élelmiszerajánló polcokat és logókat vezettek be számos élelmiszerboltban, eredményeink azt mutatják, hogy a program információit az emberek csupán 15 százaléka figyeli és alkalmazza mindennapi bevásárlásai során.

táblázat

AZ ÁRU KIVÁLASZTÁSÁNAK SZEMPONTJAI, A 'NAGYON FONTOS' VÁLASZOK ARÁNYA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
ár	68.5	76.5	79.7
korszerű	31.1	22.5	24.4
külső megjelenés	25.5	15.7	11.6
megszokás	24.2	30.0	27.5
ismert márka	17.6	16.4	18.9
reklám	4.3	2.1	3.5
Együtt Egészségesen Program polcán legyen	15.8	-	-

táblázat

AZ ÁRU KIVÁLASZTÁSÁNAK SZEMPONTJAI, RANGSORÁTLAGOK

	Kalocsa	országos	városok
ár	4.48	4.58	4.67
korszerű	3.75	3.32	3.32
megszokás	3.62	3.73	3.72
külső megjelenés	3.61	3.22	3.20

ismert márka	3.38	2.90	2.98
reklám	2.51	2.06	2.16
Együtt Egészségesen Program polcán legyen	2.59	-	-

Az Együtt Egészségesen Programról különben a válaszadók szinte mindegyike hallott valamit. A program által szervezett sporteseményekről, valamint a Kalocsán működő mintafarmról már kevesebben tudnak (74 és 43 százalék), legkevésbé pedig a közértsarok, illetve az óvodákban és az oktatási intézményekben lezajlott akciók ismertek. A program általában véve magas ismertségnek örvend, de a részletekről és az egyes alprogramokról az emberek már kevesebb információval rendelkeznek. Ugyanakkor viszont azok, akik tudnak a program egyes területeiről, nagy érdeklődést mutatnak irántuk. A különféle akciók tetszési indexe is igen jó.

táblázat

A PROGRAM ISMERTSÉGE, SZÁZALÉK

1997	ismeri
Együtt Egészségesen Program	95
mintafarm	10
'Közért sarok'	43
'Egészséges élet' nevű tantárgy	28
óvodai 'Szív Kincsesláda' program	17
Együtt Egészségesen Program sporteseményei	74

táblázat

A PROGRAM TETSZÉSINDEXEI, SZÁZALÉK³

1997	érdekli	tetszik
Együtt Egészségesen Program	84	87
'Közért sarok'	70	77
'Egészséges élet' nevű tantárgy	82	94
Együtt Egészségesen Program sporteseményei	78	91

Az ismertség és a tetszésindex magas értékei azonban nem feledtetik azt, hogy a Program az eseményekbe még kevésbé tudja bevonni az embereket. Ezt tükrözi, hogy mindössze a válaszadók 33 százaléka nyilatkozott úgy, hogy maga vagy családjának bármely tagja részt venne

a program valamelyik eseményén vagy akciójában. Amikor konkrétan is rákérdezünk arra, hogy melyikben vett részt, akkor leginkább a különféle sportrendezvényeket említik az emberek. (Természetesen a dolgot fordítva is értékelhetjük: egy évvel az indulás után minden harmadik családban van már valaki, aki közreműködött vagy jelenleg is részt vesz az eseményekben.)

Fontos kérdés az is, hogy a program vajon a nyilvánosság és a mindennapi élet melyik színterén tudta leginkább megszólítani az embereket. Az 1997-es felmérés eredményeiből úgy tűnik, hogy a sajtónyilvánosság működött a legsikeresebben: az emberek 47 százaléka olvasta a Kalocsai Néplapban megjelent programmellékletet. Ez azért is figyelemre méltó, mivel heti vagy havi rendszerességgel a válaszadók 72 százaléka forgatja ezt a lapot. Ebből tehát az következik, hogy a Program Híradó az olvasók jelentős százalékához eljutott.⁴

Kiaknázható kommunikációs lehetőséget nyújt és nyújthat a program számára a jövőben is az elektronikus média. Különösen a helyi rádió tűnik fontos eszköznek, hiszen ezt a megkérdezettek 35 százaléka hallgatja rendszeresen, szemben a kábeltévé 16 százalékos nézettségével.

Végül, 1997 nyarán a legkevésbé ismert alprogramnak Kalocsán az élelmiszerboltokban elkülönített élelmiszerajánló polc és lébelezés mutatkozott. A program polcait és élelmiszerlébeljeit a megkérdezettek mindössze 14 százaléka látta eddig. Fontosságát viszont jól tükrözi az a tény, hogy akik látták, azoknak közel két harmada (62%) nyilatkozott úgy, hogy vásárlási döntéseikben befolyásolták a program ajánlásai.

A vásárlási kultúra megváltoztatása és az emberek hozzászoktatása, hogy figyeljék, tudják és megfelelő választásokkal javítsák mindennapi táplálkozáskultúrájuk színvonalát és korszerűségét csupán a feladatok egyik körét teszik ki. Mindaddig ugyanis, ameddig a vidéki háztartásokban a saját előállítású élelmiszerek szerepe magas, változásokat a táplálkozáskultúrában csak úgy lehet elérni, ha a saját előállítású élelmiszerek színvonala és összetétele is megváltozik. Épp ezért különösen fontos kérdés annak tisztázása, hogy a saját fogyasztásra termelt élelmiszerek a háztartások mekkora hányadában és milyen súllyal szerepelnek.

A kérdőívben több kérdés segítségével próbáltuk rekonstruálni, vajon az emberek mit termelnek otthon, és vajon ezt csupán saját fogyasztásra vagy esetleg pótlólagos jövedelem

---

³ csak a megfelelő ismertségű programok esetében

⁴ Meg kell említeni, hogy miközben a válaszadók 66 százaléka hetente, és egy további 6 százaléka havonta kézbeveszi a Kalocsai Néplapot, a megyei lap olvasottsága ennél jóval alacsonyabb: napi vagy heti rendszerességgel

szerezése érdekében teszik. Ha a kalocsai és az országos adatokat összehasonlítjuk, az eredmények inkább a hasonlóságokra, semmint az eltérésekre utalnak. Összességében Kalocsán a válaszadók 69 százalékának van lehetősége saját fogyasztásra termelni, és ez csak kissé haladja meg az országos minta 61 százalékos, illetve a Kalocsához hasonló méretű más városok 64 százalékos arányait.

táblázat

VAN-E LEHETŐSÉG SAJÁT FOGYASZTÁSRA TERMELNI, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
nincs	31,2	39,1	36,2
van	68,8	60,9	63,8

Az idősoros adatok sem mutatnak lényeges elmozdulást Kalocsán a házilag termelt élelmiszerek tekintetében. Bár az 1996-ban és 1997-ben feltett kérdéseink valamelyest különböztek egymástól, tendenciájában a két mintaév adatai összehasonlíthatóak és nem mutatnak lényeges elmozdulást.

táblázat

A SAJÁT TERMELÉS ALAKULÁSA KALOCSÁN 1996-BAN ÉS 1997-BEN, SZÁZALÉK

	1997	1996: összesen
van lehetőség saját fogy.termelni	68.80	67.8 százalék igen
van lehetőség állatot tartani	49.70	

Míg összességében a kalocsai adatok nem mutatnak eltérést az országos trendektől, addig belső arányaiban már mutatkoznak különbségek. A zöldségtermelés vonatkozásában a háztartások magasabb százaléka folytat ilyen jellegű tevékenységet Kalocsán, és a különbségek különösen a Kalocsával megegyező nagyságú városokkal összehasonlítva nagyok. Kalocsán ugyanakkor a megtermelt zöldség a háztartások szinte elenyésző része számára hoz pótlólagos bevételt, azaz jut el a piacra.

Ezzel szemben a gyümölcsstermelésben Kalocsa valamivel alatta marad az országos arányoknak, a piacra termelők aránya pedig semmivel sem nagyobb, mint amit a zöldség esetében tapasztaltunk.

táblázat

---

az emberek 29 százaléka olvassa ezt a lapot.

TERMEL-E ZÖLDSÉGET VAGY GYÜMÖLCSÖT, SZÁZALÉK

ZÖLDSÉGET	Kalocsa	országos	városok
nem termesztnek	5,8	9,6	16,2
saját fogyasztásra és eladás	2,9	5,7	5,4
saját fogyasztás	91,3	84,7	78,4
GYÜMÖLCSÖT	Kalocsa	országos	városok
nem termesztnek	9,5	3,5	2,7
saját fogyasztásra és eladás	2,9	4,9	5,4
saját fogyasztás	87,6	91,6	91,9

A zöldség- és gyümölcstermelést folytató háztartások magas aránya mindenképpen azt jelzi, hogy a város szinte minden háztartása jelentős pótlólagos és az egészséges táplálkozás tekintetében fontos élelmiszerhez jut a saját kertből. Éppen ezért elgondolkodtató, hogy miért tapasztaltunk relatíve alacsony fogyasztási gyakoriságokat a különféle zöldségek és gyümölcsök esetében.

Nagyon magas azoknak a háztartásoknak az aránya is, ahol a növénytermesztést folyamatos állattartás egészíti ki. A megkérdezettek közel fele tart otthon valamilyen haszonállatot, s ez valamivel magasabb, mint az országos, de alacsonyabb, mint a hasonló városokban tapasztalt arányok. Az állattartás legtipikusabb fajtái a hagyományos sertéstenyésztés és baromfitartás: az előbbi a válaszadók 66 százalékára, az utóbbi pedig 83 százalékára jellemző. Ez lényegében megegyezik az országos arányokkal.

Amiben Kalocsa eltér az országos tendenciáktól az az, hogy fogyasztásra jóval többen tartanak más, kevésbé tipikus állatot otthon.

táblázat

VAN-E LEHETŐSÉG ÁLLATOT TARTANI, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	Városok
nincs	50,3	54,5	48,9
van	49,7	45,5	51,1

táblázat

SAJÁT FOGYASZTÁSRA TARTOTT ÁLLATOK ARÁNYA, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
--	---------	----------	---------

sertés	66,0	57,6	62,5
baromfi	82,7	81,8	85,4
Egyéb	22,3	13,9	12,3

3. A táplálkozás demográfiai, társadalmi, egészségi és életmódbeli összefüggései

Kalocsán

A kalocsai mintán megkérdezettek táplálkozási szokásainak leírásának elengedhetetlen része az, hogy megnézzük, miként függ össze a táplálkozáskultúra az emberek szociális és kulturális helyzetével, egészségi állapotával és életmódjával. Az összefüggések kereséséhez mindenekelőtt olyan dimenziókat kellett keresnünk, melyek szintetizálni képesek akár a megkérdezettek szociokulturális helyzetét, akár a legjellemzőbb életmódbeli szokásokat, az egészségi állapotot, illetve a táplálkozási szokásokat. Mindenekelőtt tehát ezeket a dimenziókat érdemes sorra venni, majd pedig ezt követően megnézni, milyen összefüggés és magyarázat áll fent az egyes dimenziók között.

a. Egészség és betegségek

Mind az 1996-os és 1997-es Kalocsa-vizsgálat során, mind az 1997-es országos felméréskor arra törekedtünk, hogy rendszerezett információkat szerezzünk arról, miképp látják az emberek egészségi állapotukat, illetve mennyire érzik magukat betegnek. Ugyancsak célunk volt azt megnézni, vajon az emberek életmódját milyen mértékben hatják át a különféle kockázati tényezők, és tesznek-e a válaszadók valamit azért, hogy egészségesebb életmódot éljenek.

Ha a betegségek előfordulásának szubjektív érzetét nézzük, Kalocsa nem különbözik lényegesen az ország más településeitől: az emberek két harmada egészségesnek mondja magát vagy csak kisebb panaszokról tudósít. Ezzel szemben mintegy egy negyede a megkérdezetteknek komoly betegségben szenved, bár Kalocsán valamivel kevesebbszer mondják azt, hogy ez folyamatos orvosi ellenőrzéssel is járna.

táblázat

MENNYIRE ÉRZI MAGÁT EGÉSZSÉGESNEK, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
orvos rendszeresen látja	19,3	17,9	15,8
nem látja orvos rendszeresen	5,0	7,5	7,8
kisebb panasz + gyógyszer	12,9	12,8	9,5
kisebb panasz	40,6	34,2	41,1
teljesen egészséges	22,3	27,6	25,8

Ha 1997-es válaszokat az 1996-osokkal vetjük össze (amit megnehezít, hogy a kérdések csak

részben fedték át egymást) hipotetikus becsléseket tehetünk a változásokról. Így az 1997-es adatokból úgy tűnik, hogy a komoly, rendszeres orvosi ellátást igénylő betegségek említésének gyakorisága idén jóval alacsonyabb volt, mint amit 1996-ban mértünk. Ebből ha nem is feltétlenül következik egy radikális egészségállapotjavulás, mint ahogy az a teljesen egészségesek arányának csökkenésében is megmutatkozik, de komolyabb romlás tendenciája sem feltételezhető.

táblázat

LÁTJA-E ORVOS, SZÁZALÉK

	1997	1996	
orvos rendszeresen látja	19.30	41.30	igen, rendszeresen
nem látja orvos rendszeresen	5.00		
kisebb panasz+gyógyszer	12.90	21.40	igen, ritkán
kisebb panasz	40.60		
teljesen egészséges	22.30	37.30	nem

Egy másik kérdéssel azt tudakoltuk az emberektől, hogy az elmúlt egy évben hányszor fordultak orvoshoz. Az így kapott adatok összevethetők az egy évvel korábban kapott eredményekkel. Látható, hogy miközben nem változott jelentősen a gyakran (évente nyolcszor vagy többször) orvoshoz járok száma, addig lecsökken azoknak az aránya, akiket egyáltalán nem látott orvos: 1997-ben a megkérdezetteknek egy negyede járt valamilyen orvosnál és egy további 10 százalék kétszer.

ábra

AZ ORVOSHOZ JÁRÁS GYAKORISÁGA, SZÁZALÉK

Végül egy harmadik kérdéssorral azt néztük meg, hogy vajon az emberek milyen gyógyszereket szednek és milyen gyakorisággal. 1996-tal összehasonlítva a legjellemzőbb tendenciák a gyógyszereszedés tekintetében változatlanok tűnnek: a válaszadók legtöbbször a nyugtatót, az altatót, a vérnyomáscsökkentőt, vízhajtót és szívritmusszabályozó gyógyszereket említették (közel 50 százaléka az embereknek), de sokan szednek különféle gyógyszereket a mozgásszervi betegségek kezelésére is.

ábra

MILYEN GYÓGYSZEREKET SZED, SZÁZALÉK

Az egyes gyógyszerfajták szedése azonban talán kevesebbet mond az emberek általános betegségállapotáról, mintha azt nézzük, hogy összességében hányan hányféle gyógyszert említettek. Az így kapott index jól tükrözi a mindennapi gyógyszerfogyasztás általános mértékét.

ábra

HÁNYFÉLE GYÓGYSZERT SZED, AZ EMLÍTÉSEK SZÁMA, SZÁZALÉK

A gyógyszerfogyasztás mértéke tekintetében 1996 és 1997 között jelentős elmozdulás figyelhető meg. Míg 1996-ban az emberek 70 százaléka semmifajta gyógyszert nem említett, addig 1997-re ez az arány már 50 százalékra csökkent. Ezzel szemben jelentősen megnőtt az egy- vagy kétfajta gyógyszert említők aránya.

Ha a kalocsai eredményeket az országos megoszlásokkal hasonlítjuk össze, az eredmények azt mutatják, hogy a gyógyszerfogyasztás szinte minden fajtánál jelentősen meghaladta az országos értékeket.

táblázat

SZEDETT-E GYÓGYSZERT, AZ IGENEK SZÁZALÉKA

	Kalocsa	országos	városok
vérnyomáscsökkentő	51.5	21.4	*
vízajtó, szivritmusszabályozó	48.5	20.8	*
nyugtató, altató	48.5	*	*

A szubjektív betegségállapot változóból, az orvossal való találkozások gyakoriságából, valamint a gyógyszerfogyasztás mértékét jelző fogyasztásindexből főkomponens-elemzéssel egy olyan szintetikus változót képeztünk, mely a megkérdezettek általános egészségi állapotát hivatott leírni. Az információk 73 százalékát leíró intervallumváltozó magas pozitív értékei azt jelzik, ha valaki tartós betegségben szenved, az elmúlt évben sokszor látta orvos, és többfajta gyógyszert is szed rendszeresen. Ezzel szemben a magas negatív érték azt jelzi, ha valaki minden szempontból egészségesnek bizonyult.

Variable   Communality *   Factor   Eigenvalue   Pct of Var   Cum Pct

*

GYSZED	1.00000 *	1	2.93701	73.4	73.4
C4007	1.00000 *	2	.64987	16.2	89.7
C4008	1.00000 *	3	.26150	6.5	96.2
C4019	1.00000 *	4	.15163	3.8	100.0

Factor 1

GYSZED	.93142
C4007	-.89915
C4008	.67759
C4019	.89547

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .79307

b. Rizikófaktor és életmód

Mindhárom kutatás során az életmódot jellemző rizikófaktor három tényezőjét vizsgáltuk: megkérdeztük az emberektől, hogy naponta hány kávét isznak, hogy milyen sűrűn fogyasztanak alkoholt, valamint, hogy dohányoznak-e. A kávéfogyasztás terén a kalocsai minta követte az országos trendet. Így az embereknek közel egy harmada mondta magáról, hogy soha nem fogyaszt kávét, a többiek közül pedig közel azonos arányban voltak olyanok, akik egy vagy két kávét isznak meg egy nap. Összességében a tudósított kávéfogyasztás mértéke sem országosan,

sem Kalocsán nem tűnt túlzónak.

táblázat

NAPONTA HÁNY KÁVÉT ISZIK, SZÁZALÉK

	Kalocsa	Országos	városok
0	0,5		
1	27,4	25,5	24,9
2	21,4	26,9	28,1
3	11,9	8,9	10,6
4	2,5	3,7	3,3
5	1,0	1,5	1,5
6	0,5	0,4	1,0
7		0,1	
8		0,4	0,5
nem iszik	34,8	32,6	30,2

A dohányzás terén Kalocsa jobb helyzetben van, mint az ország más települései: míg országosan az emberek közel 30 százaléka mondta magáról azt, hogy rendszeresen dohányzik (ez az arány a Kalocsával megegyező nagyságú más városokban 28 százalék volt), addig Kalocsán csupán 20 százalék. A változások különösen szembetűnőek Kalocsán, ha az idei eredményeket az elmúlt év adataival vetjük. Ha a bevallásokat komolyan vesszük, az adatok azt mutatják, hogy egy év alatt 5 százalékkal csökkent a rendszeresen dohányzók száma a városban. Még jelentősebb a csökkenés az alkalmoszerűen dohányzók körében: itt közel 14 százalékos a dohányzást abbahagyók aránya. Mindez igen nagy változás, különösen ha figyelembe vesszük az eltelt idő rövidségét.

táblázat

DOHÁNYZIK, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
nem dohányzik	75,2	64,6	67,8
alkalmoszerűen	5,0	6,1	4,3
rendszeresen	19,8	29,2	28,0

táblázat

DOHÁNYZIK, SZÁZALÉK

	dohányzik	
	1997	1996
nem dohányzik	75.20	56.70
alkalomszerűen	5.00	18.90
rendszeresen	19.80	24.40

A dohányzáshoz hasonlóan az alkoholfogyasztás terén Kalocsán jobb a helyzet: minden alkoholfajta esetében a Kalocsán mért értékek valamivel alatta maradtak az országos arányoknak, illetve a Kalocsával megegyező nagyságú városokénak. Az alkoholt egyáltalán nem fogyasztók tekintetében pedig a különbségek még nagyobbak.

táblázat

RITKÁN, VAGY SOHA NEM ISZIK VÁLASZOK ARÁNYA

	Kalocsa	országos	városok
sör	75,7	71,1	71,7
bor	73,8	70,6	70,6
tömény	94,1	87,4	88,4

táblázat

GYAKRAN ISZIK (HETENTE TÖBBSZÖR+MINDENNAP) VÁLASZOK ARÁNYA

	Kalocsa	országos	városok
sör	9,4	11,1	9,8
bor	10,4	12,6	12,5
tömény	1,0	4,1	3,8

A kávé- és alkoholfogyasztás mértékéből, illetve a dohányzásváltozóból olyan rizikóindexet képeztünk, mely szintetizálja a mindennapi életmód kockázati elemeit. Az eljárás során a faktorelemzésből két dimenziót mutatott meg. A rotálatlan első faktor magas pozitív értékei azt jelzik, ha valakinek az életmódját a magas kockázati tényezők jellemzik (magas alkohol- és kávéfogyasztás, dohányzás). A rotált eljárás során nyert második faktor viszont szembeállítja azokat, akik dohányoznak és több kávé isznak azokkal, akik rendszeres alkoholfogyasztók.

Factor Matrix:

Factor 1	Factor 2
C4039	.32379 .73732

C4040	.31085	.74804			
C4068	.68712	-.04387			
C4069	.79778	-.19263			
C4070	.72150	-.23623			
C4071	.68635	-.17047			
Variable	Communality	* Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
	*				
C4039	.64848	* 1	2.30170	38.4	38.4
C4040	.65618	* 2	1.22710	20.5	58.8
C4068	.47406	*			
C4069	.67357	*			
C4070	.57636	*			
C4071	.50014	*			

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .71300

A mindennapi életmód negatív aspektusai mellett több kérdés vonatkozott arra, vajon mit tesznek az emberek azért, hogy többet mozogjanak és sportoljanak, azaz egészségesebben éljenek. A kalocsai eredmények ebben a tekintetben ismét sokkal pozitívabb összképet adtak, mint az országos vizsgálat: míg országosan az emberek kevesebb mint 30 százaléka mondta magáról azt, hogy hetente legalább egyszer (vagy többször) sportol és edzi magát, addig Kalocsán ez több mint 40 százalék volt. Különösen szembetűnő a különbség, ha Kalocsát a hasonló nagyságú más magyar városokkal hasonlítjuk össze.

táblázat

MILYEN GYAKRAN SPORTOL

	Kalocsa	országos	városok
soha	32,7	45,9	45,4
ritkábban	16,3	16,7	17,8
havonta 1-2	9,4	8,5	10,8
hetente egyszer	12,4	8,5	8,8
hetente többször	15,8	10,5	9,0
minden nap	13,4	9,9	8,3

A pozitív változások az elmúlt egy év metszetében is megmutatkoznak Kalocsán. Bár a kérdés formája ebben az esetben is különbözött, mégis, ha összehasonlítjuk az eltérő kérdésekre kapott válaszokat, akkor a testmozgás iránti tudatos törekvés jelentős mértékű növekedésével találkozunk. Amikor 1996-ban azt kérdeztük, hogy az elmúlt évben sportolt-e rendszeresen, még

csupán 24 százalék volt az igenek aránya. Ha ugyanezt a problémát megvizsgáljuk 1997-ben (feltételezve, hogy a heti legalább egy alkalommal való sportolás rendszerességnek számít), akkor a pozitív válaszok aránya majdnem duplájára nő. Lehetséges persze, hogy az idők során az emberek csak megtanulták, hogy mit illik mondani. De ha már tudják, mi a helyes, akkor valóban csak egy lépés, hogy úgy is cselekedjenek.

táblázat

MILYEN GYAKRAN SPORTOL

	milyen gyakran sportol?	az elmúlt évben sportolt-e rendszeresen?	
	1997	1996	
soha	32.70	75.60	nem
ritkábban	16.30		
havonta 1-2	9.40		
hetente egyszer	12.40	24.40	igen
hetente többször	15.80		
minden nap	13.40		

A sportolás esetleges hiányának okai közül Kalocsán többen említik az egészségi problémákat, illetve azt, hogy a kérdezettet fárasztja a testedzés. Az időtényező, a pénz, vagy a lehetőségek hiánya a városban (illetve a kerületben) mint magyarázat kevésbé jellemző Kalocsára. Összességében azonban mind országos szinten mind Kalocsán igaz az, hogy az emberek sokkal szívesebben hivatkoznak szubjektív és személyes okokra, és főképp az életkorra, illetve az egészségi állapotra, mint akár a kemény pénzügyi feltételekre vagy a külső lehetőségek hiányára.

táblázat

MIÉRT NEM SPORTOL, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
fárasztja	39.8	35.9	31.7
egészségi problémák	38.8	32.0	30.3
nincs ideje	29.6	40.8	40.1
egyéb	21.3	24.9	28.4
nem szereti	17.3	16.7	12.8

nem tudja megfizetni	12.2	18.2	15.8
nincs rá lehetőség	6.1	18.7	8.8

ábra

MIÉRT NEM SPORTOL, RANGSOR-SZÁZALÉK

1996

ábra

MIÉRT NEM SPORTOL, AZ EGYES ALTERNATÍVÁK MEGÍTÉLÉSE KÜLÖN-KÜLÖN, SZÁZALÉK

1997

A sportolás és a rendszeres testmozgás gyakorisága mellett arra is rákérdeztük, hogy konkrétan milyen jellegű sportokat űznek a megkérdezettek. E két kérdésből alakítottuk ki azt az indexünket, mely az emberek rendszeres testmozgását tükrözi: a folyamatos faktorváltozó magas értékei a gyakori testmozgást, a magas negatív értékei pedig a testmozgás teljes hiányát jelzik.

	Factor 1				
C4054	.93837				
SPORT	.93837				
Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
	*				
C4054	.88054 *	1	1.76107	88.1	88.1
SPORT	.88054 *				

A kalocsai vizsgálat során arra is rákérdeztünk, hogy az elmúlt egy évben voltak-e az emberek szabadságon, és ha igen, mivel töltötték szabadidejüket. Az 1996-os és 1997-es vizsgálat eredményei e tekintetben nagyon hasonlóak voltak: mindkét időszakban a megkérdezett (értelemszerűen aktív, tehát szabadságra jogosult) népességből közel 90 százalék vett ki hosszabb vagy rövidebb szabadságot. Az átlagos szabadság időtartalma mindkét évben 25 és 30 nap között mozgott.

táblázat

A SZABADSÁGOT KIVETTEK ARÁNYA ÉS ÁTLAGOS IDŐTARTALMA

	múlt évben volt szabadságon, aktívak	
	1997	1996
igen	92.30	88.40
hány napot	27	25

Természetesen a szabadság önmagában még nem garantálja, hogy a szabadidőt az emberek valóban a pihenésre és az éves munka utáni regenerálódásra fordítják. Ezt különben az eredmények is megerősítik: a szabadság időszaka alatt 1997-ben a leggyakoribb tevékenység a házkörüli munka volt, mely inkább tekinthető a munkaidő meghosszabbításának, semmint

pihenésnek. A válaszadók több mint 75 százaléka használta szabadságának hosszabb vagy rövidebb időszakát ilyen célra. A házi munka mellett az otthon töltött időt az emberek 70 százaléka említi, mint pihenésre szánt időt. Nyaralás, utazás, üdülés azonban már csak a válaszok 55 százalékában fordult elő. A válaszadók 35 százaléka szabadsága alatt is pénzkeresettel foglalatoskodott, míg 25 százalék házépítésre használta az idő egy részét. Összességében tehát látható, hogy bár az emberek fele utazott, nyaralt vagy pihent valamilyen formában, mégis a többség valamilyen munkát is végzett szabadsága alatt.

ábra

A SZABADSÁG ALATT VÉGZETT TEVÉKENYSÉGEK, SZÁZALÉK

Mivel a szabadság formális megléte vagy hiánya önmagában nem egyértelmű tényezője az egészségesebb életmódnak - hiszen sokan az így nyert szabadidőt csak a napi rutinos

munkavégzés meghosszabbítására és extra jövedelem szerzésére használják - úgy döntöttünk, hogy egy olyan indexet hozunk létre, mely szembeállítja egymással a munkavégzésre használt szabadidőt a tényleges pihenéssel. Ennek érdekében a főkomponenseljárársba csak három lehetséges szabadidőeltöltési formát vontunk be: a nyaralást és üdülést, a pénzkeresetet, valamint az otthoni saját gazdaságban végzett munkát. Az eljárás során olyan új változót kaptunk, melynek magas pozitív értéke azt jelenti, hogy a kérdezett szabadságát jövedelemszerzésre és kiegészítő munkára fordította, míg a magas negatív érték a valóságos pihenést és kikapcsolódást jelenti.

Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
	*				
C4077	1.00000 *	1	1.56708	52.2	52.2
C4080	1.00000 *	2	.89549	29.8	82.1
C4081	1.00000 *	3	.53743	17.9	100.0

Factor 1

C4077	-.53339
C4080	.83279
C4081	.76749

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .54191

c. Elégedettség és frusztráció

A vizsgálat során számos kérdés vonatkozott arra, hogy az emberek mennyire elégedettek életük különféle dolgaival, egzisztenciális helyzetükkel, egészségükkel. Már az országos kutatás során azt tapasztaltuk, hogy ha az emberek egészségi állapotára, fizikai kondíciójára vagy lelkiállapotára kérdezzük, relatíve sok pozitív választ kapunk. Az öt fokú skálán mért elégedettség különféle dimenzióiban az emberek többsége nagyon jónak vagy jónak ítélte állapotát, és mindhárom dimenzióban mindössze a válaszadók töredéke nyilatkozott negatívan. Kalocsán ehhez képest a helyzet még egy árnyalattal jobbnak is mutatkozott.

táblázat

A FIZIKAI, AZ EGÉSZSÉGI ÉS A LELKI ÁLLAPOT: ROSSZ+NAGYON ROSSZ, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
fizikai állapot	11,4	12,0	11,3
egészségi állapot	8,9	11,9	10,5
lelki állapot	11,9	13,4	11,3

táblázat

A FIZIKAI, AZ EGÉSZSÉGI ÉS A LELKI ÁLLAPOT: JÓ+NAGYON JÓ, SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
fizikai állapot	56,0	52,5	55,0
egészségi állapot	64,3	59,4	61,8
lelki állapot	65,4	61,6	63,2

táblázat

ÁTLAG: FIZIKAI, EGÉSZSÉGI, LELKI ÁLLAPOT

	Kalocsa	országos	városok
fizikai állapot	3,64	3,57	3,61
egészségi állapot	3,80	3,68	3,71
lelki állapot	3,83	3,71	3,76

Máshelyütt felsoroltunk tíz különféle tényezőt és arra kértük a válaszadókat, minősítsék mindegyiket egy hét fokú skálán aszerint, hogy mennyire elégedettek vagy elégedetlenek velük. Az emberek általában a politikával, a jövedelmükkel, az állásukkal és az életszínvonalukkal voltak a legelégedetlenebbek, míg a családdal és a környékkel, ahol laknak viszonylag elégedettek voltak. A kalocsai válaszadók kevésbé tűntek elégedetlennek a különféle kérdésekkel, de ez nem jelentette azt, hogy feltétlenül elégedettebbek is voltak. Így például relatíve kevésbé mutattak elégedetlenséget a politikai rendszerrel, de a pozitív ítéletek vonatkozásában már nem múlták felül az országos átlagot. Ugyanakkor a jövedelmükkel, az életszínvonalukkal és az élelmiszerfogyasztásuk színvonalával kevésbé voltak elégedettek, mint az országos vizsgálat megkérdezettjei.

táblázat

ÁTLAG: ELÉGEDETTSÉG(1-7)

	Kalocsa	országos	városok
A környékkel, ahol lakik	5,30	5,21	5,34
családi életével	5,90	5,78	5,81
Magyarország politikai rendszerével	2,72	2,36	2,37
Jövedelmével	2,66	2,81	2,83
Állásával	4,25	4,54	4,46
Az egészségi ellátás színvonalával	4,26	4,28	4,32
Saját életszínvonalával	3,95	3,94	4,00
Élelmiszerfogyasztása színvonala	4,36	4,62	4,73
saját egészségével	4,70	4,68	4,71
élete egészével	4,56	4,69	4,83

táblázat

ELÉGEDETTSÉG: NEM ELÉGEDETT (1+2), SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
A környékkel, ahol lakik	9,5	8,4	5,3
családi életével	2,0	4,1	3,8
Magyarország politikai rendszerével	42,5	59,5	58,4
Jövedelmével	47,1	48,4	48,8
Állásával	19,7	15,7	15,2
Az egészségi ellátás színvonalával	6,0	13,9	13,7
Saját életszínvonalával	13,9	17,8	14,8
Élelmiszerfogyasztása színvonala	6,0	5,7	4,0
saját egészségével	8,5	13,0	12,3
élete egészével	5,0	6,1	4,5

táblázat

ELÉGEDETTSÉG: ELÉGEDETT (6+7), SZÁZALÉK

	Kalocsa	országos	városok
A környékkel, ahol lakik	51,5	49,4	49,3
családi életével	71,0	66,8	66,3
Magyarország politikai rendszerével	4,5	2,9	2,1
Jövedelmével	2,1	7,4	7,3
Állásával	32,8	35,4	31,3
Az egészségi ellátás színvonalával	18,9	23,9	22,5
Saját életszínvonalával	13,4	17,1	16,6
Élelmiszerfogyasztása színvonala	15,9	29,4	27,9
saját egészségével	32,1	38,5	39,8
élete egészével	25,9	30,2	33,0

A két elégedettségblokkból a változók egy részéből két indexet hoztunk létre a későbbi elemzés érdekében. Az elsőt szubjektív egészségállapotindexnek neveztük el, és ide soroltuk az egészségre, a fizikai és lelki állapotra vonatkozó kérdéseink. A négy kérdésből kialakított főkomponens magas értékei az egészséggel való szubjektív elégedettséget mutatják, míg negatív értékei fordítva, az elégedetlenséget.

A másik blokkba azokat a kérdéseket soroltuk, melyek az emberek anyagi és fogyasztási helyzetére vonatkoztak. Ezekből ismét egy főkomponenst hoztunk létre, mely a szociális elégedettség mutatójaként használható.

szubjektív egészség

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .78496

Factor 1

C4036 .83899

C4037 .92498

C4038 .71477

C5015 .88762

Variable Communality * Factor Eigenvalue Pct of Var Cum Pct

C4036 .70391 * 1 2.85826 71.5 71.5

C4037 .85558 *

C4038 .51089 *

C5015 .78788 *

szubjektív szociális helyzet

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .72713

Factor 1

C5010 .65314
 C5011 .63573
 C5013 .81009
 C5014 .72941
 C5016 .74957

Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
C5010	.42659 *	1	2.58087	51.6	51.6
C5011	.40415 *				
C5013	.65624 *				
C5014	.53204 *				
C5016	.56185 *				

Az elégedettség mellett egy másik változóegyüttessel azt néztük meg, hogy az emberek mennyire érzik magukat frusztráltak, illetve mennyire látnak életükben perspektívákat. Számos, az étellel kapcsolatos általános életérzést firtató kérdés között szerepelt négy olyan állítás, melyek az elszenvedett igazságtalanságokra, a csalódásokra és a jövőbeli kilátásokra vonatkoztak. A kérdezetteknek egy hatfokú skálán kellett megítélniük, hogy mennyire tartják jellemzőnek ezeket a dolgokat saját életükre: a magas érték jelezte a teljes elfogadást, az alacsony pedig a teljes elutasítást.

Mivel a kérdések szerepeltek az 1996-os és az 1997-es vizsgálatokban egyaránt, lehetőség nyílt arra is, hogy nyomon kövessük az életérzésekben bekövetkezett változásokat is. 1997-ben a válaszadók egy negyede mutatott komoly csalódottságot és kiábrándultságot az élet múltbéli, jelenbeni és jövőbeni alakulásával. Ez a csoport úgy érzi, hogy élete során sok igazságtalanságot kellett elszenvednie, és a sok csalódás után a jövő sem igazán kecsegtet komoly reményekkel. 1996-tal összehasonlítva különösen a csalódottság és reménytelenség érzete nőtt meg közöttük: ők azok, akik - legalább is a szavak szintjén - feladták, hogy életük folyását megfordítsák és kilábaljanak a nehézségekből.

Ugyanakkor a többség inkább optimistán (vagy legalábbis ambivalensen) ítéli meg eddigi életét és jövőjét: 36 százaléka a válaszadóknak nem érzi úgy, hogy különösebb igazságtalanságok történtek volna velük, vagy, hogy nem tudta volna korábban, hogyan is kell az életét szerveznie; 32 százalék nem érez igazán csalódottságot a múlt miatt, és 42 százalék hisz abban, hogy képes élete jobbítására.

táblázat

ÉLETÉRZÉSEK ÉS REMÉNYEK, A HATFOKÚ SKÁLA SZÁZALÉKAI

1997	1	2	3	4	5	6
gyakran igazságtalanul bánnak önnel	19.6	16.5	18.0	21.6	13.4	10.8
sokszor nem tudta, hogyan tovább	19.2	16.6	23.3	16.1	14.5	10.4
sok szempontból csalódott élete során	19.1	12.4	19.1	23.7	16.0	9.8
feladta, hogy jobbítsa életét	31.4	10.8	10.8	14.9	21.1	10.8
1996	1	2	3	4	5	6
gyakran igazságtalanul bánnak önnel	27.4	18.4	21.9	10.9	11.4	10.0
sokszor nem tudta, hogyan tovább	25.9	18.4	19.9	12.4	9.5	13.9
sok szempontból csalódott élete során	30.8	17.9	23.9	12.9	4.5	10.0
feladta, hogy jobbítsa életét	59.2	15.4	9.0	6.5	5.0	5.0

táblázat

ÉLETÉRZÉSEK ÉS REMÉNYEK, AZ ÁLLÍTÁSOK ELFOGADÁSÁNAK (6+7) SZÁZALÉKA

	1997	1996
gyakran igazságtalanul bánnak önnel	24	21
sokszor nem tudta, hogyan tovább	25	23
sok szempontból csalódott élete során	26	15
feladta, hogy jobbítsa életét	32	10

ábra

ÉLETÉRZÉSEK ÉS REMÉNYEK, A HATFOKÚ SKÁLA SZÁZALÉKAI

ábra

ÉLETÉRZÉSEK ÉS REMÉNYEK, A HATFOKÚ SKÁLA SZÁZALÉKAI

Összességében az eredmények az élettől kapcsolatos frusztráció növekedését mutatják Kalocsán, és különösen a perspektívák tekintetében mutatható ki fokozódó pesszimizmus a válaszadók körében. A későbbi elemzések érdekében a négy kérdésből főkomponens-eljárással egy indexet hoztunk létre, mely a frusztráció fokának mérésére szolgál. A faktorváltozón a magas érték a magas frusztrációs potenciált jelenti, szemben a magas negatív értékekkel, mely ennek hiányát mutatja.

frusztrációs index

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .76725

C5020	1.00000 *	1	2.59631	64.9	64.9
C5021	1.00000 *	2	.68565	17.1	82.0

C5022	1.00000 *	3	.42478	10.6	92.7
C5023	1.00000 *	4	.29327	7.3	100.0

Factor 1

C5020	.75675
C5021	.85033
C5022	.88910
C5023	.71420

d. Demográfiai és státuszindikátorok

Az egészségállapotra, az életmódra és a szubjektív elégedettségre vonatkozó indexeink mellett az adatok feldolgozása során ki kellett alakítanunk azokat a változóinkat is, melyek a válaszadók demográfiai jellemzőit és társadalmi helyzetét írják le. Ezek kiemelten fontos dimenzióit alkotják annak a modellnek, amely a szándékaink szerint az emberek táplálkozási szokásainak szocio-kulturális különbségeit kell, hogy magyarázzák.

A demográfiai változók közül az elemzés érdekében két fontos dimenziót jelöltünk ki: az egyik a válaszadók életkor szerinti megoszlása volt, míg a másik a nemek szerinti. A társadalmi státusz mentén megmutatkozó egyenlőtlenségek mérésére három változóegyüttes mutatkozott alkalmasnak: az egyik a válaszadók iskolai végzettsége, a másik a bevallott havi nettó jövedelme, a harmadik pedig a megkérdezettek vagyoni állapotát leírni hivatott fogyasztási cikkel való ellátottság.

Ez utóbbi változó létrehozásához faktorizáltuk az egyes fogyasztási cikkek meglétét vagy hiányát jelző kérdéssorunkat. Ide tartoznak a színes televízióval, a mosogatógéppel, a mikró sütővel, a videomagnóval, a személygépkocsival, valamint a telefonnal való ellátottság arányai. A különféle cikkek megléte vagy hiánya jól illeszkedett a faktorváltozóra. Ezt vagyoni indexnek hívtunk.

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .80112

	*				
TELEF	1.00000 *	1	2.57220	42.9	42.9
SZÍNES	1.00000 *	2	.99039	16.5	59.4
MOSOG	1.00000 *	3	.72153	12.0	71.4
MIKRO	1.00000 *	4	.62740	10.5	81.9
VIDEÓ	1.00000 *	5	.57504	9.6	91.4

AUTÓ	1.00000 *	6	.51345	8.6	100.0
TELEF	.73918				
SZÍNES	.65286				
MOSOG	.33873				
MIKRO	.66405				
VIDEÓ	.71229				
AUTÓ	.73248				

A társadalmi egyenlőtlenségek együttes terét a szaktudás és az iskolázottság, a jövedelmi helyzet, valamint a vagyoni állapot jelentős inkonzisztenciákon keresztül jelölik ki. Így bár a magasabb iskolázottságot, illetve a magasabb foglalkozási pozíciót általában magasabb jövedelem és biztosabb anyagi helyzet kíséri, de az összefüggés nem feltétlenül töretlen. A vagyon esetében például meglepő módon a középfokú végzettségűek körében magasabb szintű ellátottságot tapasztaltunk, míg a személyes jövedelmek tekintetében a felsőfokú végzettségűek esetében mutatkozott némi inkonzisztencia.

táblázat

A VAGYONI ÁLLAPOT VÁLTOZÁSA AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINT

	faktorszor-átlag
8 általános	-.51286
szakmunkásképző	.12928
középiskola	.43846
főiskola	.29627
egyetem	.32289

táblázat

A JÖVEDELMI HELYZET ALAKULÁSA EGY TÍZFOKÚ SKÁLÁN, AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINT

	átlag	standard deviation
8 általános	2.9545	1.5633
szakmunkásképző	3.3514	1.6196
középiskola	3.7045	1.5489
főiskola	4.7917	1.7440
egyetem	4.3000	1.8886

táblázat

A VAGYONI ÁLLAPOTOT VÁLTOZÁSA, A JÖVEDELMI KÜLÖNBSÉGEKET LEÍRÓ TÍZFOKÚ SKÁLA EGYES SZINTJEI SZERINT

	faktorszor-átlag
1	-.74534
2	-.23927
3	-.11394
4	.28224
5	.04943
6	.51264
7	.60669
8	.72211

A társadalmi státuszt szintetizáló indexünk kialakításakor mindhárom változót figyelembe vettük azzal a szándékkal, hogy így az esetleges inkonzisztenciák is megjelenjenek majd az egyenlőtlenségek skáláján. Bár a státuszindex relatíve rosszul illeszkedik az eredetileg bevont változók, az együttesen megmagyarázott variancia értéke elég magas.

Ha az így kialakított szintetikus státuszmutatókat összevetjük a kérdezettek foglalkozási helyzetével és az aktívak különféle foglalkozási kategóriáival, akkor a státuszváltozó már jól tükrözi a társadalmi egyenlőtlenségeknek a munkamegosztási helyzetben is megjelenő arányait.

státuszindex

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .64812

*

ISK8	1.00000	*	1	1.71823	57.3	57.3
SAJJOV	1.00000	*	2	.65580	21.9	79.1
VAGYON	1.00000	*	3	.62597	20.9	100.0

Factor 1

ISK8	.76635
SAJJOV	.74846
VAGYON	.75547

táblázat

A TÁRSADALMI STÁTUSZ SZINTETIKUS MUTATÓJÁNAK ELTÉRÉSEI A FOGLALKOZÁSI HELYZET SZERINT

	faktorszkor-átlag
Igen	.48994
gyes,gyed	-.21972
Nyugdíjas	-.57915
Rokkantnyugdíjas	-.54484
Munkanélküli	-.01486
háztartásbeli	.17889

táblázat

A TÁRSADALMI STÁTUSZ SZINTETIKUS MUTATÓJÁNAK ELTÉRÉSEI A KÜLÖNBÖZŐ FOGLALKOZÁSOK SZERINT

	faktorszkor-átlag
felső vezető	1.72789
vállalkozó, szabadfoglalkozású szellemi	1.27068
közép vezető	.90608
beosztott diplomás szellemi.	.80278
beosztott érettségizett szellemi	.67108
kisiparos, kereskedő	.60024
vállalkozó, szabadfoglalkozású értelmiségi	.34018
alsó vezető	.18362
közvetlen termelésirányító	.15882
beosztott nem érettségizett szellemi	.07592
szakmunkás	-.18811
betanított munkás	-.93575
segédmunkás	-1.22559

e. A táplálkozás dimenziói

A legnehezebb feladatnak az bizonyult, amikor a hétköznapi táplálkozási szokásokat leíró

indexeinket képeztük. A legkézenfekvőbb megoldásnak az mutatkozott, hogy az emberek mindennapi ételmiszerfogyasztásából induljunk ki, és logikai úton olyan dimenziókat alakítsunk ki, melyek jól elkülönítik a különféle táplálkozási szokásokat és mintákat.. (Az egyes fogyasztási tételek tartalmi csoportosítása mellett főkomponenselemzéssel dimenziókra bontottuk szét a fogyasztásra vonatkozó válaszokat, melyek megerősítették az előbbi eljárásunk helyességét.) Hasonlóképpen indexeket hoztunk létre a táplálkozási szokásokban lezajlott változások mérésére, valamint az embereknek egy egészségesebb táplálkozási kultúra iránt mutatkozó attitűdjeinek és késztetéseinek szemelgeltetésére.

A táplálkozási szokások egyik legfontosabb jellemzője az, hogy az emberek mennyi húst esznek és milyen húsfajtákból állítják össze heti étrendjüket. Az általunk felsorolt számos különféle húsok és halféleségek közül az indexképzés érdekében azokat választottuk ki, amelyek hagyományosan jellemzik a köznapi táplálkozáskultúrát. A sertéshús, a marhahús, a baromfi és az édesvízi hal mellett figyelembe vettük azokat a feldolgozott húskészítményeket is, mint a szalonna, a kolbász, a szalámi. Az indexkészítés során két rotálatlan faktor mutatkozott számunkra különösen érdekesnek. Az első faktoron a húsfogyasztás általános mennyiségi különbségei mutatkoztak meg: magas pozitív értéket kaptak azok, akik mindenfajta húsból rendszeresen sokat fogyasztanak, míg a magas negatív érték azokat jellemezte, akik nem esznek húst. A második faktoron ellenben a húsfogyasztás eltérő fogyasztási mintái érhetők tetten: magas pozitív értéket azok kaptak, akik inkább a könnyebb húsfajtákat választják, míg a magas negatív érték a nehéz és zsíros húsok és húskészítmények fogyasztását jelzik. Ez utóbbi faktor tehát a korszerűbb, illetve a hagyományos táplálkozási mintákat állítja egymással szembe.

A húsfogyasztást leíró faktorstruktúra

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .67271

	Factor 1	Factor 2
C2100	.57963	.36649
C2104	.58157	.31056
C2112	.55724	.63167
C2118	.54229	-.63507
C2120	.69399	-.41045
C2098	.69867	-.16573

Final Statistics:

Variable	Communality	* Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
		*			
C2100	.47029	* 1	2.24856	37.5	37.5

```

C2104      .43467 * 2  1.22902  20.5  58.0
C2112      .70952 *
C2118      .69740 *
C2120      .65010 *
C2098      .51560 *

```

```
RENAME VARIABLES (fac1_1=HUSEVO).
```

```
RENAME VARIABLES (fac2_1=MODTRAHU)
```

A táplálkozási szokások másik alapvetően fontos jellemzője az, hogy hányfajta zöldséget és gyümölcsöt eszünk, és hogy ezek mennyire jellemzik a mindennapi étrendünket. A friss zöldség- és gyümölcsfogyasztás gyakoriságára vonatkozó válaszainkból két független főkomponenst alakítottunk ki. Az egyik a nyári, a másik pedig a téli hónapokban szintetizálja, hogy a megkérdezettek napi vagy heti gyakorisággal mennyi friss zöldséget és gyümölcsöt fogyasztanak. A magas pozitív érték mindkét esetben a fogyasztás nagy gyakoriságát jelenti, míg a magas negatív érték ennek fordítottját.

A zöldség- és gyümölcsfogyasztást leíró faktorstruktúra

zöldtel

Initial Statistics:

```

C2149      1.00000 * 1  1.72821  57.6  57.6
C2151      1.00000 * 2  .89067  29.7  87.3
C2157      1.00000 * 3  .38111  12.7  100.0

```

Factor 1

```

C2149      .88980
C2151      .59811
C2157      .76075

```

zöldnyár

```

Variable  Communality * Factor  Eigenvalue  Pct of Var  Cum Pct
C2150      1.00000 * 1  1.66119  55.4  55.4
C2152      1.00000 * 2  .99075  33.0  88.4
C2158      1.00000 * 3  .34806  11.6  100.0

```

Factor 1

```

C2150      .90790
C2152      .26184
C2158      .87656

```

Egy másik kérdésblokkban különféle zöldségféléseket soroltunk fel (a gombától a padlizsánig) és arra kérdeztünk rá, hogy milyen gyakran fogyasztja a kérdezett a különböző évszakokban. Az aggregált fogyasztásváltozó értékei annál magasabbak, minél többféle zöldséget

említ valaki a felsorolt tízből, télen és nyáron összevonva.

ábra

A KÜLÖNBÖZŐ ZÖLDSÉGFÉLESEGEK EMLÍTÉSÉNEK GYAKORISÁGI ELOSZLÁSA, SZÁZALÉK

A fogyasztási mutatók és a mindennapi szokások alapján olyan táplálkozási mintákat kerestünk, amelyek az ételmiszerfogyasztás korszerűségét vagy korszerűtlenségét írják le, mégpedig minél több tényező figyelembevételével. Ennek jegyében létrehoztunk egy olyan indexet, melyet tradicionális fogyasztási mutatónak hívhatunk. A hagyományos táplálkozási mintát az jellemzi, hogy a válaszadó rendszeresen fogyaszt olyan nehéz és zsíros húskészítményeket, mint a kolbász, a szalámi, vagy a szalonna; a főzésben és az étkezéseknél rendszeresen használja a sertésszírt; végül főzéskor a húsokat nem zsírtalanítja és hasonlóképpen nem vágja le a csirkéről a bőrt, amikor elkészíti. A faktoranalízissel létrehozott első rotálatlan főkomponens az eljárásba bevont változók összvarianciájának 42 százalékát írta le.

A hagyományos táplálkozási mintákat leíró faktorstruktúra

tradec

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .63021

Variable Communality * Factor Eigenvalue Pct of Var Cum Pct

Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
C2117	1.00000 *	1	2.52372	42.1	42.1
C2119	1.00000 *	2	1.19561	19.9	62.0
C2135	1.00000 *	3	.97944	16.3	78.3
C2251	1.00000 *	4	.64264	10.7	89.0
C2259	1.00000 *	5	.49810	8.3	97.3
C2260	1.00000 *	6	.16049	2.7	100.0

Factor 1 Factor 2

C2117	.70484	-.25014
C2119	.57260	-.35825
C2135	.81485	.49784
C2251	.75953	.56050
C2259	-.52869	.53757
C2260	-.42271	.39207

A tradicionális mintákkal szemben kerestük azokat a korszerű étkezési és ételkészítési mintákat is, melyek egy egészségesebb életmód felé mutatnak. Ennek érdekében egy olyan indexet hoztunk létre, mely faktoranalízissel egy változóba sűrítette a növényi étolaj és margarin gyakori használatát, továbbá a gyakori édesvízi és tengeri halfogyasztást azzal, hogy az emberek

köretként gyakrabban fogyasztják a legkülönbélebb zöldségeket, és ezeket inkább párolva vagy nyersen tálalják. Az így kialakított faktorstuktúra relatíve jól illeszkedett az együttes változótérre. Másrészt bár az általunk keresett első, rotálatlan főkomponens információtartalma csak egy negyede volt az összvarianciának, az egyes változók viszonylag megfelelő súllyal illeszkedtek rá.

A korszerű táplálkozási mintákat leíró faktorstruktúra

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .72565

Variable	Communality	* Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
	*				
C2130	1.00000	* 1	2.59071	28.8	28.8
C2134	1.00000	* 2	1.25253	13.9	42.7
C2184	1.00000	* 3	1.10391	12.3	55.0
C2247	1.00000	* 4	.87209	9.7	64.7
C2249	1.00000	* 5	.79721	8.9	73.5
C2254	1.00000	* 6	.76401	8.5	82.0
C2258	1.00000	* 7	.66434	7.4	89.4
C2112	1.00000	* 8	.60929	6.8	96.2
C2114	1.00000	* 9	.34592	3.8	100.0

Factor Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
C2130	.79789	.17707	.11330
C2134	.61431	-.10759	-.39295
C2184	-.47662	.39921	.21459
C2247	.75658	.14990	.17507
C2249	.52538	-.45705	-.21947
C2254	-.25216	.60420	-.28838
C2258	-.08785	-.39058	.74927
C2112	.44879	.37427	.08472
C2114	.47791	.40148	.40008

A táplálkozási szokásokban bekövetkezett változásokat több kérdésblokk is érintette a kutatásban. Ez egyik változóegyüttesben arra kérdeztünk rá, hogy az általunk felsorolt tíz különféle szempontot figyelembe véve az emberek másképpen főznek-e és esznek-e mint korábban. A kérdések egyaránt felölelték a korszerűbb sütőanyagok használatát és az állati eredetű zsiradékok fogyasztásának a csökkentését, a zöldség- és gyümölcsfogyasztást, illetve a só- és cukorhasználatot. A változások súlyát tekintve az elemzésben nem tettünk különbséget a korszerűbb táplálkozás egyes típusai között, hanem azt néztük, hogy ki hány kérdésben véli úgy, hogy másképpen étkezik, mint korábban. (Mivel a kérdés az elmúlt egy év időszakára

vonatkozott, és mivel elképzelhető, hogy valaki már korábban is a korszerűbb fogyasztási elveket követte, az indexben azt is figyelembe vettük, ha valaki úgy válaszolt, hogy eddig is így evett.) Összességében az index azt mutatta, hogy az emberek az elmúlt időszakban számos változtatással éltek, melyek mindegyike egy korszerűbb táplálkozási magatartás felé mutat.

ábra

A TÁPLÁLKOZÁSI SZOKÁSOKBAN BEKÖVETKEZETT VÁLTOZÁSOK MÉRTÉKE, SZÁZALÉK

Egy másik kérdésblokkban négy területen (a sófogyasztás és az állati eredetű zsírfogyasztás csökkentésének kérdésében, valamint a zöldség- és gyümölcsfogyasztás növelésének szempontjából) néztük azt, vajon az emberek másképpen étkeznek-e mint egy évvel ezelőtt. A faktoranalízissel létrehozott új változó a változtatásokat együttesen mutatja: a magas pozitív értékek azt jelzik, ha valaki minden területen változtatott a szokásain, míg a magas negatív érték a változások elmaradását jelzik.

A táplálkozásban bekövetkezett változásokat leíró faktorstruktúra

változtat zsír, cuk., zölds.

Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pet
C2200	1.00000 *	1	2.13923	53.5	53.5
C2203	1.00000 *	2	.95524	23.9	77.4
C2206	1.00000 *	3	.62169	15.5	92.9
C2209	1.00000 *	4	.28384	7.1	100.0

Factor 1

C2200	.67394
C2203	.54340
C2206	.83623
C2209	.83094

A táplálkozási szokások alakulásában megkerülhetetlen szerepet játszanak az otthon megtermelt vagy előállított élelmiszerek. Más vizsgálatok egyöntetűen, de a mi kutatásunk is azt bizonyították, hogy mindmáig a háztartások jelentős százalékában a személyes fogyasztásra szolgáló élelmiszerek igen nagy hányada kerül ki a házkörülí kisgazdaságokból, illetve a nem eladásra, hanem a saját fogyasztásra folytatott mezőgazdasági termelésből. A saját fogyasztásra termelt élelmiszerek arányát az összefogyasztásban jól szemlélteti a vizsgálatunkból származó egyik kérdéssor: nyolc különféle élelmiszer esetében kérdeztünk arra rá, vajon a háztartások fogyasztását milyen mértékben fedezik a saját készítésű élelmiszerek.

A zöldség- és gyümölcs termesztés a háztartások túlnyomó többségét jellemzi. Az állattartás és az ebből fakadó élelmiszerek előállítása ugyanakkor már csak a családok egy harmadában mutatkozott; a többi családnak vagy nincsen módja vagy nem is kíván ezzel élni. Ahol viszont mód van saját növénytermesztésre és állattartásra, ott a fogyasztás igen magas becslést hánnyada jön ezekből a forrásokból: minden esetben (a hústól a zöldségen keresztül a tojásig) a fogyasztás 60-80 százaléka ebből származik.

ábra

AZ OTTHONI NÖVÉNYTERMELÉS ÉS ÁLLATTARTÁS MÉRTÉKE, ÉS A SZEMÉLYES FOGYASZTÁSBAN BETÖLTÖTT SZEREPE

Ha azt feltételezzük, hogy az élelmiszerkereskedelem piaci átalakulása maga után vonja a modern technológiákkal előállított élelmiszerek elterjedését és egy korszerűbb élelmiszerkínálat kialakulását, akkor kérdéses, hogy vajon a házilag előállított élelmiszerek ebben a folyamatban milyen szerepet játszanak és mennyiben szolgálják az egészségesebb táplálkozási kultúra kialakulását. Éppen ezért tartottuk fontosnak két olyan index létrehozását, mely az előbb felsorolt élelmiszerek esetében megmutatja, vajon mennyire jellemzik a háztartások fogyasztását a saját fogyasztásra termelt zöldség- és gyümölcsfélések, illetve állati eredetű termékek.

A házilag előállított élelmiszerek előfordulásának faktorstruktúrái

zöldterm.

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .72529

Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
C2025	.74528 *	1	2.39652	79.9	79.9
C2027	.83970 *				
C2029	.81154 *				

hústerm.

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .86822

Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
C2017	1.00000 *	1	3.70907	92.7	92.7
C2019	1.00000 *	2	.13645	3.4	96.1
C2021	1.00000 *	3	.09064	2.3	98.4
C2023	1.00000 *	4	.06384	1.6	100.0

Végül, a korszerű étkezés gondolatával kapcsolatos attitűdök mérésére létrehoztunk egy olyan változót, amely két kérdést szintetizált: egyrészt ha változtattak a kérdezettek az étkezési szokásaikon, szerepet játszott-e, hogy korszerűbben akartak táplálkozni; másrészt, amikor az étrendjüket az emberek összeállítják, mekkora szerepet játszik ebben az, hogy egészségesebben akarnak táplálkozni. A kapott index fordított előjelű: a magas pozitív értékek a korszerűség iránti nyitottság hiányát, a magas negatív érték annak fontosságát jelenti.

A korszerű táplálkozás igényének megjelenését mérő faktorstruktúra

	Factor 1				
C2188	-.78186				
C2285	.78186				
Variable	Communality * Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct	
2188	.61131 *	1	1.22262	61.1	61.1
C2285	.61131 *				

A táplálkozási mintákra, az étkezési szokások változására, valamint a korszerű táplálkozás iránti attitűdökre vonatkozó változóinkból másodlagos faktoranalízissel megkíséreltünk létrehozni egy olyan új indexet, mely egybesűríti a kalocsai mintába került válaszadók táplálkozására vonatkozó összes ismereteinket. Kísérletünk azonban annyiban kudarcot vallott, hogy az eredmények megmutatták: a táplálkozás különféle mutatói nem egy konzisztens, hanem egy bonyolultabb, több dimenziós struktúrát alkotnak.

Egyrészt megjelent egy olyan dimenzió, amelyben a korszerű étkezési és főzési minták összekapcsolódtak egy intenzív a zöldség- és gyümölcsfogyasztással. Ez azonban egyáltalán nem párosul bármilyen konkrét változtatással a megszokott táplálkozási struktúrában, és hasonlóképpen hiányzik a korszerűbb étkezési minták iránti igény és tudatosság.

Ezzel szemben a másik dimenzióban a korszerű ételmiszerfogyasztás magatartásmintája határozott változtatási szándékkal és változásokkal jár együtt. A tradicionális fogyasztási minták ebben a dimenzióban tudatosan kiszorulnak, és helyüket egy korszerű étkezési modell megteremtésének igénye váltja fel.

A harmadik dimenzió az előbbi inkább a változások sokszínűségében múlja felül. Itt a hagyományos táplálkozási minták elutasítása gyengébb, bár gyengül a korszerű étkezés és főzés minták befolyása is, kivéve a felerősödő zöldség- és gyümölcsfogyasztást. Ugyanakkor a korszerűség iránti igény tudatossága itt a legerősebb.

A táplálkozási mintákat leíró másodlagos faktorstruktúra

Factor Matrix:

	Factor 1	Factor 2	Factor 3
ZOLDESZ1	.52802	-.11273	.45058
VALTETK	-.04971	.10035	.83360
VALTETK4	.02217	.81333	-.21685
ZÖLDTEL	.85173	-.00402	-.04411
ZÖLDNYÁR	.75585	.22172	.07314
TRADEC	-.05070	-.62645	-.36826
KORSZESZ	.44497	.31142	.58695
KORSZERŰ	.11745	.56150	.30928

Variable	Communality *	Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
zOLDESZ1	.49454 *	1	2.52678	31.6	31.6
VALTETK	.70743 *	2	1.30222	16.3	47.9
VALTETK4	.70902 *	3	1.03004	12.9	60.7
ZÖLDTEL	.72740 *				
ZÖLDNYÁR	.62582 *				
TRADEC	.53062 *				
KORSZESZ	.63948 *				
KORSZERŰ	.42473 *				

A táplálkozási szokásokat szintetizáló faktorstruktúra szociokulturális és demográfiai háttérének elemzéséhez olyan modelleket szerkesztettünk, melyek rámutathatnak a társadalmi, a kulturális és az életmód dimenziók összefüggésére. Az elemzés során kiderült, hogy a demográfiai és társadalmi faktorok együttes terében leginkább az első faktort sikerül szignifikánsan magyarázni. A zöldség- és gyümölcsfogyasztás növekvő arányában megmutatkozó tendencia szignifikánsan összefügg a társadalmi státusz szintjével: minél magasabb valakinek a státusza, annál inkább törekszik táplálkozásában az ilyen típusú minták megvalósítására. Ugyanakkor a demográfiai dimenziók közül sem a nemek közötti különbség, sem pedig az életkor nem játszik jelentős szerepet abban, hogy a táplálkozásnak ez a mintája gyakori-e vagy sem.

A korszerű táplálkozási mintákat leíró másodlagos faktorstruktúra első indexének szociokulturális magyarázó regressziós modellje

Variable(s) Entered on Step Number

- 1.. STATUS REGR factor score 1 for analysis 1
- 2.. NEME A KÉRDEZETT NEME
- 3.. SZULEV MIKOR SZÜLETETT

Multiple R .45311
 R Square .20531
 Adjusted R Square .19176
 Standard Error .90077

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	3	36.89321	12.29774
Residual	176	142.80550	.81139

F = 15.15629 Signif F = .0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
NEME	.262519	.137626	.130062	1.907	.0581
SZÜLÉV	2.85559E-04	.004729	.004238	.060	.9519
STATUS	.448485	.070110	.455306	6.397	.0000
(Constant)	-.678580	4.513000		-.150	.8807

Mivel korábban már rámutattunk arra, hogy a jövedelemkülönbségekből, a fogyasztási cikkek eltérő birtoklásából, illetve az iskoláztatás különbségeiből kialakított státuszváltozónk jelentős inkonzisztenciákat rejt magában, egy másik regressziós modellben a társadalmi státusz mérésére szolgáló aggregált változónkat helyettesítettük a státusz mérésére szolgáló eredeti változóinkkal. Ebben a modellben lehetőség nyílt arra, hogy feltárjuk, vajon a státusz különböző komponensei közül melyik fejt ki erősebb vagy gyengébb hatást a táplálkozás eltérő mintáira. Az eredmények azt mutatták, hogy egyrészt a demográfiai háttérváltozók szerepe továbbra is elhanyagolható, míg a státuszváltozók közül legerősebb magyarázó erővel az iskolai végzettség mutatkozott.

A korszerű táplálkozási mintákat leíró másodlagos faktorstruktúra első indexének szociokulturális magyarázó regressziós modellje

Variable(s) Entered on Step Number

- 1.. ISK8 LEGMAGASABB ISKOLAI VÉGZETTSÉGE
- 2.. NEME A KÉRDEZETT NEME
- 3.. SZÜLÉV MIKOR SZÜLETETT
- 4.. SAJJOV JÖVEDELMET HOVA SOROLNA
- 5.. VAGYON

Multiple R .43337
 R Square .18781

Adjusted R Square .16447
Standard Error .91585

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	5	33.74958	6.74992
Residual	174	145.94914	.83879

F = 8.04722 Signif F = .0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
NEME	.238927	.140883	.118373	1.696	.0917
SZÜLÉV	.001285	.004824	.019077	.266	.7902
SAJJOV	.036561	.044733	.062438	.817	.4149
VAGYON	.230662	.078414	.230213	2.942	.0037
ISK8	.186546	.056857	.251671	3.281	.0013
(Constant)	-2.699365	4.601942		-.587	.5583

Mindezek alapján úgy tűnt, hogy az iskolai végzettség, illetve az általa mért általános tudásszint és a kulturális tőke játsza a legdöntőbb szerepet abban, hogy Kalocsán a családok táplálkozását a korszerűbb vagy a hagyományosabb táplálkozási minták jellemzik-e inkább.

A kulturális tőke szerepét ezután mindhárom, a táplálkozási kultúrát leíró dimenzióban megnéztük. Az eredmények mindhárom típusnál szignifikáns eredményeket mutattak, bár a legerősebb összefüggés továbbra is az első faktoron mért táplálkozási minta esetében mutatkozott. Összességében azonban azt mondhatjuk, hogy a fogyasztási szokásokat, a változások mértékét, valamint egy korszerűbb fogyasztás iránt megmutatkozó igény szintet egyaránt magábfoglaló szintetikus változóegyüttes terében annál inkább mondhatjuk, hogy az emberek egészségesebben táplálkoznak, minél iskolázottabbak és minél magasabb szintű civilizatorikus kulturáltsággal rendelkeznek.

tábla

A TÁPLÁLKOZÁSI KULTÚRÁT LEÍRÓ SZINETIKUS MÁSODLAGOS FAKTOROK ÉS AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG ÖSSZEFÜGGÉSEI, FAKTORKORÁTLAG

	1. faktor	2. faktor	3. faktor
1-5 oszt.	-1.4131181	-.57711	-.49940
6-7 oszt.	-.8718581	-.79445	-.27351

8 általános	-.2754856	-.13262	-.14379
szakmunkásképző	.1893738	-.05757	-.09654
középiskola	.0858205	.18805	.13511
főiskola	.5510668	.18051	.20091
egyetem	.4264085	.55431	.42441

ábra

A TÁPLÁLKOZÁSI KULTÚRÁT LEÍRÓ SZINTETIKUS MÁSODLAGOS FAKTOROK ÉS AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG ÖSSZEFÜGGÉSEI, FAKTORKORÁTLAG

Bár korábban a regressziós magyarázóterben a demográfiai jellemzők szerepe elhanyagolhatónak mutatkozott, az iskolai végzettség és a kulturális minták összefüggésében külön megnéztük azt, hogy vajon az életkor szerepe miért nem mutat szignifikáns összefüggést. A három táplálkozási minta és az iskolai végzettség összefüggésének kontextusában három életkorcsoportot különböztettünk meg. Az első csoportba tartoztak azok a válaszadók, akik 30 évesek vagy annál fiatalabbak voltak; a másodikba soroltuk a középgeneráció tagjait; végül a harmadik csoportba azok az idősebbek kerültek, akiknek életkora meghaladta az 50 évet.

Az első faktorváltozón megjelenő táplálkozási minták az életkorral annyiban mutatnak összefüggést, hogy általában a legfiatalabb és középkorú generációk esetében találtunk kiugróan magas pozitív értéket, míg az idősebbek általában kevésbé követik ezeket, kivéve az idős

felsőfokú végzettséggel rendelkezők csoportját. Ugyanakkor a legfiatalabbak esetében az iskolai végzettség jobban szórja a válaszokat, mint a középkorúak esetében. Ez utóbbiak esetében például azok körében, akik csak szakmunkás végzettséggel rendelkeznek, ez a minta jobban elterjedt, mint a felsőfokkal bírónál.

tábla

A TÁPLÁLKOZÁSI KULTÚRÁT LEÍRÓ SZINTETIKUS MÁSODLAGOS FAKTOROK, AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG ÉS AZ ÉLETKOR ÖSSZEFÜGGÉSEI, FAKTORKORÁTLAG

1. faktor	-30	31-50	51-
alapfok	-.03793	-.57917	-.46222
szakmunkás	.11706	.43275	-.04789
középfok	.16589	.17337	-.20895
felsőfok	.86183	.36750	.79056
2. faktor			
alapfok	-.38067	-.23422	-.16371
szakmunkás	.47321	-.03550	-.36566
középfok	.15406	.25513	.16155
felsőfok	-.01348	.37851	.15076
3. faktor			
alapfok	-.14224	-.50160	-.04731
szakmunkás	-.15384	-.02089	-.15171
középfok	.03323	.29646	.11345
felsőfok	.31888	.12814	.63960

A második és a harmadik faktorváltozók esetében sem mutatható ki az életkor emelkedésével szignifikáns hatás. Így például a korszerűbb táplálkozás igényével történő változások mértékére érzékeny második faktorváltozónk leginkább azok körében mutat magas értéket, akik ugyan fiatalok, de csak szakmunkásvégzettséggel rendelkeznek, vagy akik középkorúak, viszont közép- vagy felsőfokú végzettséggel bírnak. A harmadik faktorváltozó mentén is hasonló ellentmondásos összefüggéseket tapasztalhatunk a különböző korcsoportoknál.

Hasonlóképpen ellentmondásos a helyzet a nemek szerinti eltérésekben: így például az első faktoron megjelenő táplálkozási minta egyértelműen összefügg a magasabb iskolai végzettséggel a férfiak körében, a nők esetében azonban inkább az egyetemnél alacsonyabb szinten mutat nagy elfogadottságot. A nők esetében ugyanakkor inkább a második és harmadik dimenzió mutat

összefüggést a magasabb iskolai végzettséggel, ami a férfiak esetében már korántsem egyenletes összefüggés.

tábla

A TÁPLÁLKOZÁSI KULTÚRÁT LEÍRÓ SZINTETIKUS MÁSODLAGOS FAKTOROK AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG ÉS A NEMI KÜLÖNBBSÉGEK ÖSSZEFÜGGÉSÉBEN, FAKTORKORÁTLAG

	fac1	fac2	fac3	fac1	fac2	fac3
		FÉRFI			NŐ	
8 általános	-.45012	-.55127	-.36936	-.37608	-.07428	-.08588
szakmunkásképző	.02386	.07355	-.30725	.46524	-.27611	.25464
középiskola	-.15245	-.02379	.13386	.24467	.32928	.13595
főiskola	.40692	-.36276	.22859	.62738	.46813	.18625
egyetem	.50258	.58842	.35661	-.25916	.24730	1.03465

Mindebből arra gondolhatunk, hogy bár az iskolai végzettség szerepe elvitathatatlan a korszerűbb táplálkozási minták elterjedésében, az életkor mentén az iskolai végzettség fokozatos növekvő mértéke nem önmagában változtatja meg a régi beidegződéseket. A felsőfokú végzettség korcsoporttól függetlenül érzékenyebb a változásokra, míg az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében számos keresztthatás vélelmezhető (mint például az anyagi helyzet, a család nagysága, a személyes kapcsolatok szerkezete és az információk terjedése, stb.), ami összezavarja a tiszta összefüggések megmutatkozását.

A társadalmi státusz egyik fontos megjelenítője az emberek foglalkozási pozíciója. A kalocsai mintában a foglalkozási csoportok és a táplálkozási minták között erős összefüggés mutatkozott. Legfőképpen az első szintetikus változónk esetében talákoztunk szignifikánsan együttjárásokkal: a korszerűbb minták a szellemi munkát végzők körében tipikusak, míg a fizikai munkakörben dolgozók esetében inkább csak elutasításra találtak.

tábla

A TÁPLÁLKOZÁSI KULTÚRÁT LEÍRÓ ELSŐ FAKTORVÁLTOZÓ ÉS A FOGLALKOZÁSI POZÍCIÓ ÖSSZEFÜGGÉSE, FAKTORKORÁTLAG

	1.faktor
Kisiparos, kereskedő	.7070214
vállalkozó szabadfogl. ért.	.6614746
közép vezető	.5039547
alsó vezető	.4936022
beosztott nem éretts. szell.	.4772970
beosztott dipl. szell.	.4551241
közvetlen termelésirányító	.4417585
felső vezető	.4345346
beosztott érettségizett szell.	.2921572
Szaktmunkás	-.0417917
vállalk. szabadfogl. Szell.	-.2052851
segédmunkás	-.5305325
betanított munkás	-.6647230

A korszerűbb táplálkozási minták, az egészségesebb fogyasztási szerkezet, valamint a társadalmi státusz és az iskolai végzettség általános összefüggése mellett érdemes megvizsgálni azt is, hogy vajon a táplálkozási szokások és motivációk legkülönbözőbb konkrét jellemzői és dimenziói miként függnek össze a megkérdezettek szociokulturális jellemzőivel. Ennek során olyan a komponenseket érdemes sorra venni, mint például a hús- és a zöldség-gyümölcsfogyasztás jellemzőit, az étkezési és ételkészítési szokásokban bekövetkezett változások mértékét és jellemzőit, valamint a korszerű táplálkozás iránt megmutató érdeklődés elterjedtségét.

Az eddigi elemzésből is egyértelműen megmutatkozott, hogy a zöldség- és gyümölcsfogyasztás mértéke mutatkozott leginkább meghatározónak, amikor a korszerűbb fogyasztási mintákat kerestük. Ezen a téren Kalocsán - csakúgy, mint az országos vizsgálatban - az iskolai végzettség mentén erős, szignifikáns eltérések mutatkoztak: minél magasabb volt a válaszadó iskolai végzettsége, annál inkább jellemezte mindennapi táplálkozását a gyakori zöldség- és gyümölcsfogyasztás. Ez különösen erősen megmutatkozik a téli fogyasztás

mértékében, bár az eltérések nyáron is számottevőnek mutatkoztak. Ugyancsak fontos szerepet játszik az iskolai végzettség abban, hogy hányféle zöldséget fogyaszt valaki rendszeresen. A iskolai végzettség mentén megmutatkozó magasabb kulturális szint tehát nem pusztán a mennyiségi mutatók mentén, de a minőség alakulásában is jelentős hatást fejt ki az emberek zöldség- és gyümölcsfogyasztási kultúrájára.

tábla

A ZÖLDSÉG- ÉS GYÜMÖLCSFOGYASZTÁS ÉS A FOGYASZTÁS SZERKEZETÉNEK ALAKULÁSA AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG MENTÉN, FAKTORKORÁTLAG

	hányféle zöldséget	zöldséget télen	zöldséget nyáron
8 általános	3.12	-.34048	-.30296
szakmunkásképző	4.13	.12308	.11457
középiskola	4.02	-.00411	.09677
főiskola	4.85	.66973	.32499
egyetem	5.00	.34092	.47544

A különbségek még nagyobbaknak mutatkoztak, ha nem az iskolai végzettség eltérő szintjei mentén hasonlítottuk össze a válaszadóinkat, hanem az eltérő státuszpozíciók szerint. A magasabb státusz (melynek az iskolai végzettség mellett olyan komponensei voltak, mint a jövedelmi különbségek és a vagyoni differenciáció) és a velejáró társadalmi előnyök döntő szerepet játszanak az ilyen típusú fogyasztási minták elterjedésében, illetve elutasításában.

tábla

A ZÖLDSÉG- ÉS GYÜMÖLCSFOGYASZTÁS ÉS A FOGYASZTÁS SZERKEZETÉNEK ALAKULÁSA AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG MENTÉN, FAKTORKORÁTLAG

	hányféle zöldséget	zöldséget télen	zöldséget nyáron
1 legalsó státuszcsoport	2.64	-.77835	-.81941
2	4.06	-.16137	.00784
3	3.92	.07835	-.11809
4	5.11	.49678	.46950
5 legfelső státuszcsoport	4.08	.31175	.36869

A húsfogyasztás mértéke és belső szerkezete tekintetében a társadalmi státusz és az iskola hatása már sokkal ellentmondásosabbnak mutatkozott. A teljes húsfogyasztás mértéke tekintetében főképp azok mutattak magas értéket, akik szakképzett fizikai munkát végeznek. A

húsfogyasztás összmenyisége tekintetében tehát az iskolai végzettség növekedése inkább a fogyasztás nagyságának visszafogását eredményezi. Ugyancsak alacsonyabb mértékű húsfogyasztást mértünk a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők körében. Ez az összefüggés az előbbi hatással szemben nem a korszerűbb táplálkozási minták elterjedésének köszönhető, hanem a feltételezhető rosszabb anyagi körülményekkel és az ebből fakadó fogyasztási megszorításokkal magyarázható.

A magasabb iskolai végzettség azonban nem csupán a húsfogyasztás általános mértékének csökkenését eredményezi, hanem az egészségesebb húsféleségek preferálását is: minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy a nehezebb és zsírosabb húsféleségekkel szemben az egészségesebb fajtákat - a baromfi-féleségeket - fogja valaki választani. Ez a magasabb társadalmi státusz esetében hasonlóképpen, sőt talán még erősebben megmutatkozik.

tábla

A HÚSFOGYASZTÁS MENNYISÉGI ÉS MINŐSÉGI JELLEMZŐI AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG MENTÉN, FAKTORKORÁTLAG

	mennyi húst fogyaszt	inkább könnyű húst, mint nehéz és zsíros húst
8 általános	-.19555	-.29524
szakmunkásképző	.44171	-.08463
középiskola	-.09800	.24474
főiskola	.04414	.19670
egyetem	.08482	.79318

tábla

A HÚSFOGYASZTÁS MENNYISÉGI ÉS MINŐSÉGI JELLEMZŐI A TÁRSADALMI STÁTUSZCSOPORTOK MENTÉN, FAKTORKORÁTLAG

	mennyi húst fogyaszt	inkább könnyű húst, mint nehéz és zsíros húst
1 legalsó státuszcsoport	-.18181	-.62817
2	-.20495	-.28445
3	-.03330	-.15225
4	.30605	.62029

5 legfelső státuszcsoporthoz	.03202	.31980
------------------------------	--------	--------

Míg a zöldség- és gyümölcsfogyasztás összetétele és mértéke tekintetében az iskolai végzettség és státusz-hovatartozás mellett a válaszadók nemi hovatartozása nem játszott jelentős szerepet, addig a húsfogyasztásnál ez már nem mondható el. A húsfogyasztás mértéke jelentősen összefügg a társadalmilag elfogadott nemi szerepekkel: a férfiak erősek és kemény munkát végeznek, tehát sok és energiadús húst kell, hogy fogyasszanak. Ezt a közfelfogást a tényleges fogyasztási adatok is megerősítik: a férfiak iskolai végzettségétől függetlenül általában sok húst esznek, bár a minőség tekintetében a középfokú vagy felsőfokú végzettség növeli az egészségesebb húsfajták előfordulását. A nők inkább a kevés húst fogyasztók táborát alkotják, és ez alól csak a szakmunkás végzettséggel rendelkezők kivételek. Ugyanakkor a nők körében a könnyebb és egészségesebb húsféleségek fogyasztása összefügg a nők társadalmi státusz helyzetével.

tábla

A HÚSFogyasztás mennyiségi és minőségi jellemzői a társadalmi státuszcsoporthoz és a nemek mentén, faktorkorlátlanul

	mennyi húst fogyaszt	inkább könnyű húst, mint nehéz és zsíros húst	mennyi húst fogyaszt	inkább könnyű húst, mint nehéz és zsíros húst
	FÉRFI		NŐ	
8 általános	.13924	-.57140	-.35310	-.16528
szakmunkásképző	.37144	-.14204	.55884	.01105
középiskola	-.10411	.28057	-.09406	.22163
főiskola	.42125	-.06881	-.15550	.33727
egyetem	.11034	.64237	-.14483	2.15047

Mindebből feltétlenül következik, hogy a tradicionális vagy korszerűbb táplálkozási minták elterjedése hasonló trendet fog követni. A tradicionális fogyasztás (nehéz húskok, zsíros felvágottak és a szalonna fogyasztása, zsírhasználat, a húskok elkészítésekor a zsírok eltávolításának elmaradása) különösen az alacsonyabb iskolával rendelkező férfiak és a szakmunkás végzettséggel rendelkező nőket jellemzi. (Meglépő ugyanakkor, hogy a főiskolával rendelkező férfiak is ebben a csoportban találhatók.) Ezzel szemben a korszerűbb táplálkozási kultúra elsősorban az iskolázottabb férfiaknál, valamint a közép- és főiskolai végzettségű nők körében elterjedtebb.

tábla

A HAGYOMÁNYOS ÉS KORSZERŰ TÁPLÁLKOZÁSI MINTÁK PREFERÁLÁSA AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG ÉS A NEMEK SZERINT, FAKTORKORÁTLAG

	tradicionális minta	korszerű minta	tradicionális minta	korszerű minta
	FÉRFI		NŐ	
8 általános	.76386	-.69844	-.01539	-.27927
szakmunkásképző	.30315	-.00911	.42678	.07096
középiskola	-.23115	.36080	-.34092	.35268
főiskola	.11816	.09488	-.52971	.32860
egyetem	-.64330	.62109	-1.31458	-.01013

A korszerűbb táplálkozás másik fontos szempontja, hogy képes volt-e változtatni valaki a hagyományos beidegződéseken és rossz szokásokon, valamint, hogy megjelennek-e a korszerűbb minták a kérdezettek mindennapi étkezési gyakorlatában. A változások státuszfüggő természete azonban nem egyértelmű: míg a férfiak körében a változások mértéke szoros kapcsolatot mutat az elvégzett iskolai osztályok számával, addig a nőknél ez az állítás már nem igaz. A só-, a zsír- és a zöldségfogyasztás terén egy egészségesebb táplálkozás érdekében bekövetkezett változtatások előfordulása még zavarosabb képet mutat: egyrészt az egyetemi végzettséggel rendelkező férfiakra jellemző ez a magatartás, míg a nőknél a főiskolai vagy középiskolai végzettséggel rendelkezőkre jellemző.

tábla

A VÁLTOZÁSOK MÉRTÉKE ÉS JELLEGE AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG ÉS A NEMEK SZERINT, FAKTORKORÁTLAG

	hány területen változtatott	zsír+só+zöldség	hány területen változtatott	zsír+só+zöldség
	FÉRFI		NŐ	
8 általános	6.63	-.38201	7.27	.02607
szakmunkásképző	6.20	.07119	8.27	-.13587
középiskola	7.20	-.22246	7.32	.23650
főiskola	8.00	-.36828	7.76	.30442
egyetem	8.22	.45494	8.00	-.74012

Az iskolai végzettség hatása nem egyértelmű akkor sem, ha az eredeti mért adatok összefüggésében nézzük. Így az általunk felsorolt 10 terület közül, ha a lehetséges változtatásokat csoportosítjuk, a felsőfokú végzettség valamelyest megnöveli annak valószínűségét, hogy valaki több területen is a korszerűbb táplálkozás és főzés elveit fogja alkalmazni. Ez azonban nem tér el lényegesen azoktól az arányoktól, melyek az alacsonyabb iskolai végzettségűek esetében található.

Ugyancsak nem mutat egyértelmű összefüggést a magasabb iskolai végzettség azzal sem, hogy néhány kiemelt területen az emberek változtattak-e a szokásaikon. A felsőfokú végzettségűek leginkább még a gyümölcsfogyasztás terén mondják azt szignifikánsan többen, hogy változtattak a korábbi szokásokon, de például már a zöldségfogyasztásban többen változtattak azok körül, akik csak szakmunkás vagy középfokú képesítéssel rendelkeznek. A zsírfogyasztás terén pedig egyenesen a legalacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők voltak a legmobilabbak, bár ennek az is oka lehet, hogy a magasabb végzettséggel rendelkezők már korábban áttértek a korszerűbb, a növényi eredetű olajokat használó főzési kultúrára.

tábla

A VÁLTOZÁSOK SZÁMA AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINT, ÁTLAG

	1-4	5-6	7-8	9-10
alapfok	11.3	25.4	16.9	46.5
szakmunkás	10.8	21.6	24.3	43.2
középfok	10.2	20.4	24.5	44.9
felsőfok	11.1	2.8	47.2	38.9

tábla

VÁLTOZÁSOK NÉHÁNY TERÜLETEN, A VÁLTOZTATÓK SZÁZALÉKÁBAN, AZ ISKOLAI VÉGZETTSÉG SZERINT

	alapfok	szakmunkás	középfok	felsőfok
só fogyasztási szokásain	24.0	22.5	31.4	30.6
zsír fogyasztási szokásain	32.0	25.0	21.6	27.8
zöldség fogyaszt.szokasain	13.3	27.5	29.4	22.2
gyümölcs fogyaszt.szokasain	16.0	17.5	17.6	30.6

Mivel közvetlenül is rákérdeztünk az kérdőívben arra, hogy mennyire tartják az emberek étkezésüket egészségesnek vagy egészségtelennek, érdemes összevetni az így kapott válaszokat a

különbféle táplálkozási minták előfordulási gyakoriságával⁵. Elvileg azt várhatnánk, hogy azok mondják magukról inkább, hogy egészségesen esznek, akik az általunk mért korszerűbb táplálkozási elveket követik. Az összefüggés azonban ebben az esetben sem egyértelmű. Miközben a nők esetében valóban azt állíthatjuk, hogy a három, a korszerű táplálkozás különféle aspektusait bemutató indexünk esetében az együttjárás szignifikáns, addig a férfiak esetében semmiféle együttjárással nem talákoztunk. Mindebből azt feltételezhetjük, hogy fogyasszon valaki korszerűbb élelmiszereket, vagy tudatosan próbáljon valaki változtatni a berögzült rossz szokásain, csak a nők esetében tudatosul igazán ez a magatartás és válik mindez részévé annak, hogy a mindennapi fogyasztását egészségesebbnek is lássa. A férfiak ítéletei láthatóan függetlenek attól, hogy miként esznek, sőt attól is, hogy változtattak-e a szokásaikon.

tábla

A KÉRDEZETT TÁPLÁLKOZÁSÁNAK SZUBJEKTÍV MEGÍTÉLÉSE ÉS A KORSZERŰ TÁPLÁLKOZÁS TIPIKUS MINTÁINAK ÖSSZEFÜGGÉSE, NEMEK SZERINT, FAKTORSZKORÁTLAG

	fac1	fac2	fac3	fac1	fac2	fac3
		FÉRFI			NŐ	
egészségtelen	.08388	-.47404	-.12421	-.88542	.68173	-.38598
elfogadható	-.14847	-.10916	-.08568	.04050	-.00098	.03454
egészséges	.15882	-.02108	-.12932	.34921	.29278	.33476

A táplálkozás szubjektív értékelése még zavarosabban illeszkedik a hagyományos vagy korszerű táplálkozási mintákhoz. A férfiak körében azok is elfogadhatónak vagy egészségesnek mondják mindennapi táplálkozásukat, akik a tradicionális mintákat követik, a korszerű minták követése pedig csak azokat jellemzi, akik kifejezetten egészségesnek minősítik étkezéseiket. A nők esetében a korszerű táplálkozás minták követése vagy elutasítása együtt jár azzal, hogy valaki egészségesnek vagy egészségtelennek látja táplálkozását. A tradicionális fogyasztói szokások esetében azonban a lineális összefüggés nem érvényes, bár hozzá kell tennünk, hogy a nők amúgy sem igazán jellemezhetők a tradicionális fogyasztási szokásokkal.

⁵ Az, hogy ki mennyire tartja egészségesnek saját táplálkozási szokásait, meglepő módon sem a státusztól, sem pedig a nemek közötti különbségektől nem függ. Leginkább még az életkor mutat összefüggést a táplálkozási szokások szubjektív értékelésével: a fiatalabbak inkább egészségesnek, az idősebbek inkább egészségtelennek tartják önmaguk és családjuk táplálkozási szokásait.

tábla

A KÉRDEZETT TÁPLÁLKOZÁSÁNAK SZUBJEKTÍV MEGÍTÉLÉSE ÉS A KORSZERŰ TÁPLÁLKOZÁS TIPIKUS MINTÁINAK ÖSSZEFÜGGÉSE, NEMEK SZERINT, FAKTORSZKORÁTLAG

	tradicionális minta	korszerű minta	tradicionális minta	korszerű minta
	FÉRFI		NŐ	
egészségtelen	-.01235	-.20845	-.04294	-.60457
elfogadható	.21450	-.11795	-.04925	-.01624
egészséges	.17935	.23796	-.49467	.39940

Mivel Kalocsán egy év óta intenzív intervenció zajlik az egészséges táplálkozási elvek és életmód megismertetéséért és terjesztéséért, arra is kíváncsiak voltunk, hogy mindez miképpen hat az egészségesebb táplálkozási kultúra kialakulására, illetve, hogy a kettő kapcsolatát mennyiben határozza meg az emberek szociokulturális helyzete. Az Együtt Egészségesen Program tíz különféle tevékenységét soroltuk fel, és azt kérdeztük az emberektől, hallottak-e róluk az elmúlt egy év alatt. A válaszokból előbb egy indexet képeztünk, mely az informáltság mértékét mérte egyszerű kumulatív technikával. Ha az így kapott mutatókat aszerint bontjuk, hogy kinek mi a legmagasabb iskolai végzettsége, az eredmények azt mutatják, hogy a program sokkal inkább tudja megszólítani azokat, akiknek magasabb az iskolai végzettsége, mint a kevésbé iskolázottakat.

tábla

AZ EGYÜTT EGÉSZSÉGESEN PROGRAM ISMERTSÉGE A VÁLASZADÓK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE SZERINT, SZÁZALÉK

	alapfok	szakmunkás	középfok	felsőfok
.00	13.3%	2.5%	2.0%	
1.00	17.3%	12.5%	5.9%	2.8%
2.00	18.7%	17.5%	17.6%	8.3%
3.00	24.0%	32.5%	19.6%	13.9%
4.00	17.3%	20.0%	21.6%	30.6%
5.00	6.7%	10.0%	29.4%	22.2%
6.00	2.7%	5.0%	3.9%	13.9%

7.00				5.6%
8.00				2.8%

ábra

AZ EGYÜTT EGÉSZSÉGESEN PROGRAM ISMERTSÉGE A VÁLASZADÓK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE SZERINT, SZÁZALÉK

Különösen ismert a program a közép- és felsőfokú iskolával rendelkező nők körében, és a felsőfokú diplomával rendelkező férfiak esetében. Az életkor tekintetében egyrészt igaz az, hogy a program inkább képes volt megszólítani a fiatalabb és középkorú generációkat, de ugyanakkor az egyes iskolatípusok mentén nem mutatkozott különbség az ismertség tekintetében.

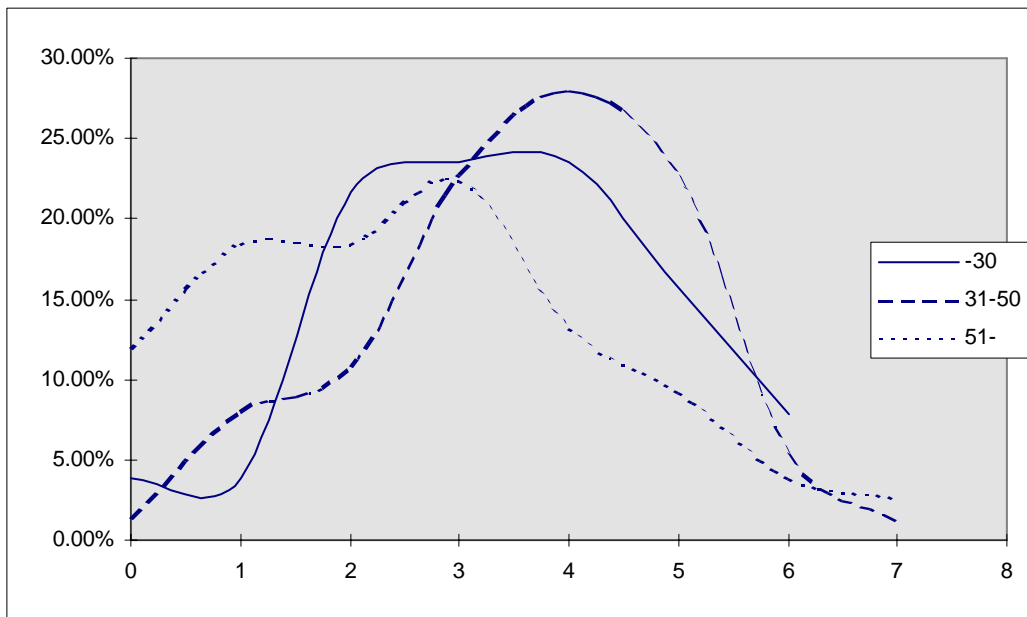
tábla

AZ EGYÜTT EGÉSZSÉGESEN PROGRAM ISMERTSÉGE AZ ÉLETKOR SZERINT, SZÁZALÉK

	-30	31-50	51-
.00	3.9%	1.3%	11.8%
1.00	3.9%	8.0%	18.4%
2.00	21.6%	10.7%	18.4%
3.00	23.5%	22.7%	22.4%
4.00	23.5%	28.0%	13.2%
5.00	15.7%	22.7%	9.2%
6.00	7.8%	5.3%	3.9%
7.00			2.6%
8.00		1.3%	

ábra

AZ EGYÜTT EGÉSZSÉGESEN PROGRAM ISMERTSÉGE AZ ÉLETKOR SZERINT, SZÁZALÉK

tábla

AZ EGYÜTT EGÉSZSÉGESEN PROGRAM ISMERTSÉGE NEMEK ÉS ÉLETKOR ALAPJÁN, A VÁLASZADÓK ISKOLAI VÉGZETTSÉGE SZERINT, SZÁZALÉK

	FÉRFI	NO	-30	31-50	51-
alapfok	2.08	2.63	2.88	3.17	1.98
szakmunkás	3.28	2.67	3.38	3.35	2.53
középfok	3.15	3.84	3.57	3.56	3.58
felsőfok	3.78	5.00	4.25	4.29	4.75

A további elemzés érdekében a Kalocsán zajló programok ismeretére, illetve az ezekben való részvételre vonatkozó különféle kérdésünk közül többlépcsős főkomponenselemzéssel azokat választottuk ki, melyek jól illeszkedtek egy dimenzióra. Az első faktordimenzióból képzett index magas értékei azt jelzik, hogy valaki többfajta programról is tud, míg a negatívak azt mutatják, hogy valaki kevés ismerettel rendelkezik ezekről, vagy egyáltalán nem hallott róluk.

Az Együtt Egészségesen Program ismeretére vonatkozó faktorstruktúra

eep

Factor Matrix:

	Factor 1	Factor 2
C2368	.69723	.07464
C2371	.50525	-.67487
C2377	.75484	.08767
C2374	.54045	-.19001
C2385	.43214	.75310

Variable	Communality	* Factor	Eigenvalue	Pct of Var	Cum Pct
	*				
C2368	.49170	* 1	1.79003	35.8	35.8
C2371	.71073	* 2	1.07198	21.4	57.2
C2377	.57748	*			
C2374	.32820	*			

C2385 .75391 *

A program ismertsége jelentősen összefügg a korszerű táplálkozási szokások és a modern vásárlási magatartásminták számos elemével. Az előbbieket ellenőrzésére a már korábban is elemzett táplálkozási mutatókat használtuk fel, míg az utóbbi tesztelésére egy indexet hoztunk létre, amely azt mutatja, hogy valaki mennyire intenzíven figyeli az élelmiszereken feltüntetett információkat.

A program ismertségének egyszerű korrelációs mátrixa a különféle táplálkozási indexeink összefüggésében azt mutatja, hogy minél inkább követi valaki a korszerűbb táplálkozási mintákat, illetve, minél inkább szakított valaki a hagyományos táplálkozási szokásokkal, annál inkább szólította meg a program eddigi akcióival és rendezvényeivel. Egy másik összefüggés is megmutatkozik a mátrixunkon, nevezetesen, hogy a programot ismerők körében magasabb azoknak az aránya, akik nem csupán nyáron, de télen is súlyt fektetnek arra, hogy mindennapi étrendjüket minél több zöldséggel és gyümölcssel tegyék gazdagabbá és egészségesebbé. A program ismertsége gyengébben bár, de ugyancsak összefügg azzal, hogy a válaszadók korszerűbb táplálkozási mintákat követnek-e, hogy inkább az egészségesebb húsféléseket fogyasztják-e, illetve, hogy mindennapi vásárlásaik során odafigyelnek-e az élelmiszerek legkülönbözőbb jellemzőire és ismertetőire.

tábla

AZ EGYÜTT EGÉSZSÉGESEN PROGRAM ISMERTSÉGÉNEK KORRELÁCIÓS MÁTRIXA A TÁPLÁLKOZÁSI SZOKÁSOK KÜLÖNFÉLE INDEXEIVEL

	korreláció	szignifikancia szint
tradicionális táplálkozási minták	-.2200	.002
zöldség télen	.2261	.002
korszerű táplálkozási minták	.1986	.006
FAC3_1	.1836	.012
FAC1_1	.1811	.013
egészségesebb húsfélésegek	.1709	.019
figyeli az információkat	.1480	.043
korszerű táplálkozástudat	.1207	.099
zöldség nyáron	.1009	.168

FAC2_1	.0737	.316
--------	-------	------

Ha az egészséges táplálkozásra vonatkozó ismereteinket egy szélesebb magyarázó modellben elemezzük, természetesen az összefüggések ereje gyengül. Ebben a kontextusban az Együtt Egészségesen Program egy éves működésétől nem várhatjuk azt, hogy mindent egyszerre megváltoztatott.

Ha egy olyan modellt építünk fel és tesztelünk, hogy a tradicionális táplálkozási minták fennmaradásában milyen szerepet játszanak a demográfiai, a szociokulturális, az egészségi állapotra, a rizikófaktorra, és az életmódra vonatkozó információink, valamint az, hogy ismeri-e a kérdezett az Együtt Egészségesen Program működését és milyen bevásárlói magatartásmintákat követ, azt találjuk, hogy bár a modell szignifikánsan illeszkedik, de a magyarázóterben csak egyetlen dimenzió játszik szignifikáns szerepet, nevezetesen, hogy az otthoni hústermelés mértéke mekkora. Ez megerősíti azt a feltételezésünket, hogy hiába történnek jelentős erőfeszítések arra nézve, hogy az emberek tudatosítsák a korszerűbb és egészségesebb táplálkozási minták szerepét, valamint esetleg hiába állnak a családok rendelkezésére bővülő anyagi források egy egészségesebb étkezési struktúra kialakítására, mindaddig amíg az otthon előállított kevésbé korszerű élelmiszerek és főképp a hús- és zsírféleségek jelentősége nem csökken, addig csak korlátozott mértékben várhatjuk a táplálkozási kultúra minőségi javulását. A modell szűkített variációja arra is rávilágít, hogy a házilag megtermelt nagy mennyiségű zsír negatív szerepe mellett, a rossz vagyoni helyzet és az élelmiszerek megmutatkozó tudatosság hiánya kiválasztásában (nem figyeli az élelmiszereken feltüntetett információkat) is belejátszik a tradicionális minták továbbélésében. Végül - mint ahogy azt már korábban bizonyítottuk - természetesen a nemi különbségek szerepe sem elhanyagolható e minták előfordulásában.

tradec

Multiple R .68554
R Square .46997
Adjusted R Square .33367
Standard Error .81190

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	18	40.91333	2.27296
Residual	70	46.14250	.65918

F = 3.44817   Signif F = .0001

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
NEME	-.110072	.200083	-.054935	-.550	.5840
SZULEV	1.79547E-04	.007559	.002685	.024	.9811
ISK8	-.041413	.082447	-.056282	-.502	.6170
VAGYON	-.157870	.102069	-.158724	-1.547	.1264
BETEGFAC	-.192248	.128089	-.193288	-1.501	.1379
RIZIKOFA	.115912	.102983	.116539	1.126	.2642
SZUBJEU	-.061745	.130210	-.062079	-.474	.6368
SZUBJSZO	.063996	.118741	.057548	.539	.5916
SPORTFAC	-.163583	.105776	-.164468	-1.547	.1265
MUNKPIH	.129681	.100743	.130383	1.287	.2022
FRUSZTFA	.035426	.102305	.035562	.346	.7302
ZOLDTERM	.071898	.104829	.072287	.686	.4951
HUSTERM	.344487	.101507	.346350	3.394	.0011
KORSZERŰ	-.084080	.098429	-.084535	-.854	.3959
EEP	-.118410	.102170	-.115227	-1.159	.2504
FIGYEL	-.058979	.036537	-.161424	-1.614	.1110
VALTETK	-.010501	.035711	-.028693	-.294	.7696
VALTETK4	-.118615	.092478	-.119257	-1.283	.2039
(Constant)	.515030	7.275104		.071	.9438

tradedc

Multiple R   .60437

R Square   .36526

Adjusted R Square   .33298

Standard Error   .81232

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	9	67.20893	7.46766
Residual	177	116.79544	.65986

F = 11.31701   Signif F = .0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
----------	---	------	------	---	-------

NEME	-.236978	.125940	-.118273	-1.882	.0615
SZÜLÉV	-.003240	.004252	-.048437	-.762	.4472
ISK8	-.049448	.053554	-.067202	-.923	.3571
VAGYON	-.165253	.067790	-.166147	-2.438	.0158
ZOLDTERM	.132703	.068708	.133421	1.931	.0550
HUSTERM	.341502	.068938	.343349	4.954	.0000
KORSZERŰ	-.134874	.062908	-.135603	-2.144	.0334
EEP	-.104301	.068029	-.101497	-1.533	.1270
FIGYEL	-.070181	.024029	-.192084	-2.921	.0039
(Constant)	3.986474	4.062336		.981	.3278

Ezzel szemben a korszerű fogyasztási szerkezet magyarázó modelljének illeszkedése sokkal kevésbé szignifikáns. A bővített modell magyarázóértéke alatta marad az elvárt szignifikanciaszintnek, míg a szűkített modell gyengén ugyan, de eléri azt. A korszerűbb fogyasztási szerkezet kialakulásának szűkített modelljében a legfontosabb magyarázó tényező a magasabb kulturális tőke (a magasabb iskolai végzettség), ha azt a korszerű táplálkozás iránti tudatosság egészíti ki. Ugyancsak döntő faktor, hogy az otthon termelt intenzív zöldség és gyümölcs termesztés mellett az állattartás kizorul a házigazdaságok termelési skálájából.

A modell elemzése szerint az Együtt Egészségesen Programnak közvetlenül nincs szerepe a korszerű minták elterjedésében és a tradicionális minták fennmaradásában, de ahogy ezt már korábban elemeztük, a közvetett hatások szerepe mégis megmutatkozik.

korsz
Multiple R .58871
R Square .34658
Adjusted R Square .17855
Standard Error .90634

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	18	30.49868	1.69437
Residual	70	57.50132	.82145

F = 2.06267 Signif F = .0167

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
NEME	.043226	.223356	.021457	.194	.8471
SZÜLÉV	-.004859	.008438	-.072264	-.576	.5665
ISK8	.102629	.092037	.138728	1.115	.2686
VAGYON	.048261	.113941	.048261	.424	.6732
BETEGFAC	.002297	.142989	.002297	.016	.9872
RIZIKÓFA	-.032992	.114962	-.032992	-.287	.7750
SZUBJEU	.018392	.145356	.018392	.127	.8997
SZUBJSZO	.184008	.132553	.164579	1.388	.1695
SPORTFAC	.050681	.118080	.050681	.429	.6691
MUNKPIH	-.183827	.112462	-.183827	-1.635	.1066
FRUSZTFA	.020248	.114206	.020216	.177	.8598
ZOLDTERM	.193647	.117022	.193647	1.655	.1024
HUSTERM	-.221804	.113314	-.221804	-1.957	.0543
KORSZERŰ	.072502	.109878	.072502	.660	.5115
EEP	.036822	.114054	.035639	.323	.7478
FIGYEL	.030523	.040787	.083090	.748	.4568
VALTETK	.080419	.039864	.218557	2.017	.0475
VALTETK4	.011823	.103235	.011823	.115	.9091
(Constant)	3.318578	8.121337		.409	.6841

korsz

Multiple R .47398

R Square .22466

Adjusted R Square .18546

Standard Error .90252

Analysis of Variance

	DF	Sum of Squares	Mean Square
Regression	9	42.01128	4.66792
Residual	178	144.98872	.81454

F = 5.73072 Signif F = .0000

----- Variables in the Equation -----

Variable	B	SE B	Beta	T	Sig T
NEME	.070176	.139550	.034836	.503	.6157
SZÜLÉV	-2.13810E-04	.004712	-.003180	-.045	.9639
ISK8	.148946	.059341	.201336	2.510	.0130
VAGYON	.097044	.075116	.097044	1.292	.1981
ZOLDTERM	.182365	.076133	.182365	2.395	.0176

HUSTERM	-.246063	.076388	-.246063	-3.221	.0015
KORSZERŰ	.148530	.069706	.148530	2.131	.0345
EEP	.055450	.075381	.053669	.736	.4629
FIGYEL	.034491	.026626	.093892	1.295	.1969
(Constant)	-.809500	4.501347		-.180	.8575

A táplálkozási kultúra és az Együtt Egészségesen Program intervenciója közvetett összefüggésének bemutatására megnéztük azt is, hogy vajon azok körében, akik ismerik a Programot az elmúlt időszakban a változtatás szándéka erősebb volt-e. Általában csak mérsékelt összefüggés mutatkozik a program ismertsége, illetve a főzési és étkezési kultúrában bekövetkezett változások között. Ahol a leginkább erős összefüggés található az a zöldség- és gyümölcsfogyasztás területe: azok körében, akik az elmúlt időszakban növelték a zöldség- és gyümölcsfélések arányát a mindennapi étkezésükben, ott az Együtt Egészségesen program sokkal ismertebb, mint másoknál.

Meglepő módon a táplálkozási kultúrában bekövetkezett változások és az Együtt Egészségesen Program ismertségének összefüggése sokkal erősebbnek mutatkozott a férfiak körében, mint a nőknél. Az utóbbiak esetében a gyenge kapcsolat forrása az lehet, hogy az összefüggés nem volt egyenletes, így az ellentétes hatások ereje kioltja egymást: miközben a legalacsonyabb iskolai végzettségűek és a felsőfokú diplomával rendelkező nők körében az összefüggés ereje gyenge (sőt az alacsony végzettségűek esetében negatív), addig a középiskolai végzettségűek körében az összefüggés pozitív jellege felerősödik. Mindebből azt valószínűsíthetjük, hogy a nők körében a program leginkább a középfokú végzettségeket tudta megszólítani, mégpedig úgy, hogy körükben az elmúlt egy év távlatában a program változásokat is el tudott érni a táplálkozási és főzési kultúrában.